

Голас Радзілы

№ 33 (2019)
13 жніўня 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Даволі часта ў адносінах да фальклору, народнага мастацтва можна чуць словы — песні нашых бабуль, бабулін нуфар ці нешта падобнае да таго. А між іншым, калі ўдумацца, то для такіх вось юных хлопцаў і дзяўчат, якіх вы бачыце на фотаздымку, гэта ўжо спадчына пра- і прапрадзеду. Але хоць час няўмольна бяжыць наперад, павязь пакаленняў не рвецца. І таму ў дні святаў выходзіць на вуліцы гарадоў і пасёлкаў прыбраная ў традыцыйнае колішняе народнае адзенне моладзь, з канцэртных пляцовак льюцца гукі цымбал, а вечна юная «Лявоніха» кліча ў скокі і старога і маладога. (Пра новае жыццё даўнейшых традыцый і абрадаў, пра іх месца ў нашым сённяшнім дні чытайце ў артыкуле «Па народным сцэнарыі» на стар. 6).

Фота С. КРЫЦКАГА.

Встреча М. С. Горбачева с группой преподавателей русского языка из США

В Советском Союзе находилась большая группа преподавателей русского языка из США. Они проходили стажировку по русскому языку в Ленинграде в рамках соглашения о культурных связях и программы сотрудничества и обменов на 1986—1988 гг., подписанных в 1985 г. в Женеве во время встречи М. С. Горбачева с президентом Р. Рейганом.

Американские преподаватели обратились с письмом к Генеральному секретарю ЦК КПСС, в котором выразили искреннюю благодарность за оказанный им прием в Советском Союзе и попросили о встрече. 7 августа М. С. Горбачев встретился с ними в ЦК КПСС. М. С. Горбачев. Вы находитесь в здании Центрального Комитета КПСС. Приветствую вас, друзья! Действительно, тех, кто в Соединенных Штатах Америки занимается преподаванием русского языка, мы всех их считаем своими друзьями. Это благородное дело. Я получил от вас хорошее письмо. И по-русски оно написано очень хорошо.

У меня появилось желание встретиться с вами. Тут инициатива за вами. Но, может быть, стоит только напомнить, что все-таки инициатива за мной и президентом Рейганом. То, что вы в Советском Союзе, — это ведь реализация женевских договоренностей. Это хорошее начинание. Вы были здесь шесть недель. Есть возможность у вас, видимо, поделиться чем-то.

Я хочу кое-что сказать. Но все-таки я попросил бы вас первыми взять слово. Вы проявили инициативу, вы в гостях, приглашаю вас к беседе.

Джон Шиллингер, руководитель группы, профессор университета штата Оклахома. От имени делегации американских преподавателей русского языка он сердечно благодарит М. Горбачева за чрезвычайное, по его выражению, согласие встретиться с ними. Рассказал о том, что на основе идеи, которая была выдвинута в Женеве на высшем уровне, начался обмен американскими и советскими преподавателями соответственно русского и английского языков: по 15 человек в прошлом году и по 25 в этом. В будущем мы ожидаем, что станет больше, отметил Шиллингер. Цели этих обменов одинаковы и для вас, и для нас. Это увеличение общения между нашими странами. Улучшение взаимных отношений и постоянное совершенствование преподавания русского языка в США и английского языка в Советском Союзе.

Мы в восторге от программы и учебы в Ленинграде и от тех возможностей, которые были предоставлены нам в культурном плане, от встреч с учеными, с людьми этого прекрасного города. Все для нас было замечательно. Мы благодарны за все, что сделали там для нас, и уверены, что впечатление группы ваших преподавателей, которые сейчас проходят курс в США, будет такое же.

М. С. Горбачев. Я не знаю ни одного случая, когда бы американцы и советские люди общались, а потом сожалели бы о проведенных беседах.

В прошлом году был совместный круиз по Миссисипи. Только что закончился опять ответный круиз по Волге. На днях я видел его по телевидению. И опять люди в хорошем настроении, опять у них много было дискуссий. Когда же наговорятся русские и американцы? Видимо, многое надо им сказать друг другу. И это хорошо, что

говорят не только политики, а непосредственные представители народов. Это очень важно. Я бы это приветствовал.

Пусть больше встречаются советские люди и американцы, пусть у них у всех складывается свое собственное впечатление друг о друге.

Д. Шиллингер говорит, что они видели выставку золотых изделий, найденных археологами. Так вот преподаватели языков — это золотые кладовые наших стран.

М. С. Горбачев. Я бы дал более высокую оценку [смеются]. Очень важно, что у новых поколений будут такие преподаватели.

Д. Шиллингер. Встреча с Вами подчеркивает и наше, и ваше стремление к лучшему будущему и надежду на то, что новые поколения наших двух стран будут отлично понимать друг друга, жить в мире. Большое вам спасибо за возможность идти с вами к этой цели.

Карол Логан, преподавательница школы в штате Висконсин. Я тоже хочу Вам сказать, насколько мы Вам благодарны. Нет, я хочу немножко личное сказать. Я не очень сильно понимаю русскую историю. И далее она высказала свое мнение о роли некоторых государственных деятелей в истории России и закончила так: я желаю самого большого успеха всем вашим идеям. Очень многие хотят, чтобы у вас было все хорошо во всей вашей перестройке. Она породила много надежд.

М. С. Горбачев. Чтобы у нас был успех? Я вас понимаю, я вас понял хорошо.

Знаете, я на это среагирую таким кратким замечанием. В общем, наверное, нет истории без людей, без личностей, это все понятно, она же не безлика. И все же если что-то удается кому-то сделать в истории, то только тогда, когда появляется возможность выразить назревшие потребности, когда осознано то, что уже есть в самой жизни, в самом народе созрело. Так вот я скажу, что наша перестройка, все, что происходит, это все идет от самого народа. Обществу нужно в этом, и поэтому дело не в том или ином человеке конкретно. Был бы это Горбачев, Сидоров, Петров, Гаврилов — не в этом дело. Много людей и на местах, и в Москве активно включились в перестройку, и они являются коллективными соавторами всего того, что сейчас происходит и в политике, и на практике. Но вам за то, что вы сказали, я благодарен.

Какие у вас впечатления от встречи с ленинградцами? У вас ведь были встречи? Я надеюсь, что вам никто не мешал и не препятствовал встречаться?

К. Логан. Вообще с людьми? Очень хорошие встречи. Все нас с открытым сердцем встречали.

М. С. Горбачев. Ну, я рад, что у вас были такие встречи.

К. Логан. Мы все любим Ленинград.

М. С. Горбачев. Мы тоже [смеются].

Том Фини, преподаватель из штата Висконсин. Я хотел повторить слова руководителя нашей группы и поблагодарить Вас за ту честь, которую Вы нам оказали. Я очень признателен.

Мартин Доил, преподаватель из Нью-Йорка. Я хочу сказать коротко. Хочу поблагодарить Вас за то, что Вы с нами встретились. А для меня это еще — хороший подарок в мой день рождения [поздравления и аплодисменты по предложению М. С. Горбачева].

Н. Гришин-Войке. Я тоже преподаю русский язык в нью-

йоркской школе. Меня зовут Наташа, я русского происхождения. Я много слышала о стране моих предков. Очень рада, что я могу сейчас преподавать русский язык в США и передавать моим ученикам любовь к русскому языку и литературе. Меня очень тронуло, что эта страна, где жили мои предки, такая замечательная. Я с большим удовольствием расскажу обо всем своим ученикам.

М. С. Горбачев. Спасибо. Скажите, в Америке интерес к русскому языку нарастает или уменьшается?

Голос. Я бы сказал, что он нарастает.

М. С. Горбачев. Нам известно, что мало у вас изучают русский.

Д. Шиллингер. У нас всего, как мы знаем, 8 тысяч школьников, которые сейчас изучают русский язык. Приблизительно 350 преподавателей русского языка в средних школах. В университетах у нас около 28 тысяч изучающих русский язык. Но количество, по-моему, увеличивается. По-моему, через 2—3 года мы увидим большее число изучающих русский язык.

Сейчас все интересуются Советским Союзом и русским языком, ежедневно смотрят по телевидению, читаем в газетах о событиях в Советском Союзе. И интерес возрастает именно по этой причине.

М. С. Горбачев. Что вам понравилось, что не понравилось в Советском Союзе? Откровенно, конечно. Имейте в виду, что даже нам не все нравится, иначе не было бы перестройки.

Гарри Коллис. Я из штата Калифорния. Преподаю в средней школе в Сан-Франциско. Я написал письмо в «Советскую культуру», его напечатали. Я писал там, что, по моему наблюдению, характер русского человека похож на характер американца. И я очень благодарен. Никогда вас не забуду. Это — не только от меня, от всех. Я просто в восторге.

М. С. Горбачев. Как вы себя здесь почувствовали психологически?

Г. Коллис. Психологически? Как мой второй дом [оживление].

М. С. Горбачев. Думаю, вы, конечно, не нашли в Советском Союзе всего, что нужно, с точки зрения быта, устройства быта, обслуживания, торговли. Тут у нас немало слабых мест, хотя многое и сделано. Но, я уверен, с точки зрения человеческого общения — а это самое главное — человеческих отношений, вы здесь застали общество, которое в хорошем состоянии, людей, которые расположены друг к другу и к людям других стран.

Г. Коллис. Это очень важно и политически — такой контакт между людьми. Это самое лучшее, я в восторге просто.

М. С. Горбачев. А кто у вас самый молодой в делегации учителей? Или вы скрываете возраст?

Донна Падула. Наверное, я [все смеются].

М. С. Горбачев. Вы имели возможность с нашей молодежью пообщаться?

Д. Падула. Я уже два года преподаю русский язык. Я работаю в средней и в начальной школе в маленьком городке в штате Нью-Йорк. Я рассказываю ученикам о Советском Союзе. А здесь у меня просто нет слов. Я хочу поблагодарить всех. Я могу сказать Вам, что когда мы все вернемся домой, мы будем говорить обо всем. Мы все были очень, очень рады заниматься, встречаться с русскими. Мои ученики часто спрашивают меня о советской молодежи. Теперь я могу

сказать, какая она, ваша молодежь. Она очень красивая. Очень похожа на нашу.

М. С. Горбачев. Вам пришлось столкнуться за эти дни хоть с одним фактом неуважительного отношения к американцам?

Д. Падула. Нет. Один раз, правда, человек на улице спросил у меня — когда будет мир? И я сказала ему, что я надеюсь, что мир будет скоро.

М. С. Горбачев. Это очень интересное сообщение. Я убежден, друзья, что где бы вы ни были в Советском Союзе, вы не встретите неуважительного отношения к американцам. Нигде. Вы можете и прессу нашу всю прочитать. Найдете там критику, разбор, суждения, оценки политики правительства, тех или иных групп, заявления, но вы не найдете нигде неуважительного отношения к Америке и к американцам. Хоть «красные» и «идут» [смех], но они идут вместе с вами по одной общечеловеческой дороге.

Бет Меловчик, аспирантка из штата Пенсильвания. Я второй раз в Союзе. Три года назад я уже училась здесь. И хочу добавить, что теперь я хочу вернуться сюда, чтобы учиться целый год. Я хочу свободно говорить по-русски. Пока не могу. Но очень хочу. Это потому, что — по душе: мне очень приятно общаться с русскими, советскими людьми.

Якоб Волков, преподаватель из штата Калифорния. Я тоже хочу присоединиться к благодарностям и тоже пожелать успеха реформе. Вы знаете, когда мы с кем-нибудь гуляем дома, у себя в Америке, и среди разных языков вдруг услышишь какую-то теплоту. Хочется пойти посмотреть, кто это. А когда мы приехали сюда, здесь все говорят по-русски, даже дети, такие маленькие [смех]. Нам очень приятно, нас хорошо встретили. Институт Герцена нас хорошо принял, у нас никаких препятствий не было. А белые ночи мы проводили на улице. Желалем вам всего самого наилучшего — чтобы перестройка шла во всю силу. Хочу, чтобы все кончилось у нас с вами мирно.

М. С. Горбачев. Что-то в ваших представлениях изменилось после этого посещения нашей страны?

Я. Волков. Изменилось. Я здесь раньше был и тогда чувствовал, что со мной боялись говорить. Как-то избегали, откровенности не было. А теперь все так свободно, так откровенно говорят. И все желают выразить свое мнение. И уже в этом я вижу большой прогресс.

Мэри Шамбур. Я преподаю русский язык в штате Миннесота. Я тоже очень благодарна Вам.

М. С. Горбачев. Знаете, первый раз я узнал штат Миннесота по сорту кукурузы [оживление].

М. Шамбур. Я хочу сказать, что после такой встречи интерес к русскому языку увеличивается и будет увеличиваться все больше в нашей стране. Мы ждем Вас с нетерпением в Америке, желаем Вам всяких успехов. Мы знаем, что Вы очень заняты. Но хорошо, чтобы Вы могли провести 5 недель в нашей стране, как мы в вашей.

М. С. Горбачев. Это, видимо, несбыточная мечта. Если бы хоть пять дней было, это уже было бы хорошо. Сейчас мои визиты — это в основном дискуссии, обмен мнениями, и

очень мало остается на контакты с людьми, со страной.

Если не возражаете, я скажу несколько слов. Возвращаясь к тому, с чего начал: я вас встречаю как друзей. Язык — средство общения, и если русский язык, к которому, как вы сказали, сейчас растет интерес, будут изучать все больше американцев — и молодежи, и детей, и взрослых, и специалистов, — то это может сыграть свою роль в развитии нашего сотрудничества, в лучшем понимании друг друга. Это то, чего нам не хватает. Нам не хватает общения, понимания друг друга, уважительности даже не хватает. Очень много тут поработали известные силы. Не будем их сейчас вспоминать, перечислять, не будем говорить, какая сторона внесла в это дело большой «вклад». Но очень накопилось много представлений таких, которые мешают нашему сотрудничеству, стоят на пути его развития. Я все думаю: где взять такой большой бульдозер, чтобы все эти завалы раздвинуть. Но, видимо, желания должны базироваться на реальных оценках. Нам необходимо видеть реальность. Это позволит реально выстраивать и планы, политику по отношению друг к другу, находить пути к взаимопониманию.

Так вот, я думаю, изучение английского языка у нас, русского языка в Америке — это очень важное звено в том, чтобы взаимопонимание расширялось между нашими народами, и расширялись непосредственные контакты между нашими людьми. Но, конечно, незнание языка не должно препятствовать контактам, обменам, общению. Если мы будем ожидать, пока в Советском Союзе все будут знать английский язык и тем более в Соединенных Штатах — русский, то тогда мы многое потеряем. А время сейчас терять нельзя. Время, действительно, требует того, чтобы мы с вами вместе думали, как нам улучшить отношения. Ведь Соединенные Штаты и Советский Союз — это огромная реальность современного мира. И если есть в мире такие реальности и коли мы знаем, что мы в этом мире, говоря крупным планом, сейчас повязаны единой судьбой, что мы живем на одной планете, пользуемся ее ресурсами, обмениваемся этими ресурсами и видим, что они безграничны, что их надо беречь, беречь природу, среду, в которой мы живем, то — это реальность для всех нас. Для всех. Это во-первых. А во-вторых, есть такое грозное оружие, как ядерное. И оно в основном сосредоточено в Советском Союзе и Соединенных Штатах Америки. А 10 процентов, куда там — даже 1 процента того, чем располагают эти две страны, достаточно, чтобы нанести непоправимый урон всей планете и всей человеческой цивилизации.

Значит, и с этой точки зрения мы с американцами несем самую большую ответственность перед всеми народами. Политики, наши два государства, два наших народа несут особую, уникальную ответственность перед всей человеческой цивилизацией. У американского народа хватило потенциала для того, чтобы создать нынешнюю Америку. В Советском Союзе хватило потенциала для того, чтобы превратить отсталую страну в сегодняшнюю Советский Союз. И сегодня, несмотря на все то, что нам пришлось испытать в нашей нелегкой истории, — это огромное, могучее развитое государство, образованный народ, располагающий огромным интеллекту-

альным потенциалом. Так неужели нам с вами, которым по плечу оказалось решать такие исторические задачи, не хватит мудрости, умения, ответственности и уважительности друг к другу для того, чтобы разобраться в сегодняшнем мире и не допустить катастрофы.

Научно-техническая революция, информатика сблизили сейчас людей. Можно использовать их, чтобы взаимопонимание росло. Но можно использовать их так, что они будут разделять людей. До сих пор такое использование как-то сходило с рук, хотя потери, огромные потери от этого — уже есть. Но вот мир подошел к такой черте — я говорю о нашем убеждении — в первую очередь это относится и к США, и к СССР — что пора подумать, как дальше жить. Если продолжать как было и ничего не менять, тогда трудно предсказать, где мы окажемся даже через 10—15—20 лет. Мне кажется, что чувство тревоги за будущее наших стран, за будущее всей цивилизации нарастает и в советском народе, и в американском народе.

Нам не безразлична судьба и других народов. Я никогда не соглашусь, кто бы мне что бы ни говорил, что американский народ настроен в отношении к Советскому Союзу агрессивно. С этим я не могу согласиться. Есть люди, наверное, которых устраивает напряженность, устраивает конфронтация или острое соперничество между нашими странами. Может быть, и наверное, от этого кто-то что-то получает. Но большим, широким интересам наших народов такое положение не отвечает. Не отвечает!

Мы много размышляем над тем, что надо сделать, чтобы все-таки наши отношения улучшались. Они нуждаются, друзья, в этом, нуждаются. Ведь мы в наших отношениях не только, например, не продвинулись вперед от середины 70-х годов. Многие даже разрушено из того, что тогда было создано, сделано. Вперед не двинулись, наоборот. Мы говорим, что американцы виноваты. Американская сторона говорит, что Советский Союз виноват. Наверное, разбираться в причинах того, что произошло, следует, потому что надо извлечь уроки из прошлой истории. В том числе и из прошлого наших отношений. Это наука, серьезная наука, ответственная наука, если, конечно, стоять на позициях правды. И все-таки сейчас больше нужно думать о том, как нам жить в будущем вместе в этом мире, как сотрудничать.

Я не думаю, что кто-то уподобится в Советском Союзе сегодня или завтра герою Салтыкова-Щедрина, который предлагал «Америку закрыть». Это смешно. Но я не думаю, что американцы могут себе позволить такие цели ставить: не менее смешно пытаться «закрыть» Советский Союз. Мы и вы — это реальности, важнейшие реальности современного мира. Вот почему нужен диалог на уровне политиков. Нужно искать на всех переговорах и форумах развязку острого проблем, и прежде всего, — на женевских переговорах. Мы им уделяем огромное внимание. Я думаю, вы знаете, что мы делали для того, чтобы там был прогресс.

Мы и не хотим просто так вести переговоры. Кого-то устраивает в Америке — и это я должен искренне вам сказать, вы должны знать нашу оценку, для вас это тоже важно, — кого-то устраивает, чтобы переговоры шли, а кто-то не устраивает. Хорошо, что переговоры идут. Но надо на них двигаться к чему-то, чтобы был прогресс, чтобы мы выходили на договоренности, чтобы в конце концов народы наши и весь мир получил через женевские до-

говоренности решение жгучих проблем, которое позволит снять ядерную угрозу, пойти по пути разоружения.

Вот к чему мы стремимся. Если женевские переговоры используются как ширма, чтобы прикрыть продолжение всех военных программ и раскручивание военных бюджетов, тогда мы против, решительно против. Такой подход неприемлем.

У нас с президентом, я считаю, при всех трудностях идет серьезный диалог. Иногда мы недовольны друг другом, и даже публично об этом говорим, и остро говорим. Но мы будем продолжать наши усилия. Будем искать сотрудничества, выхода на результативные переговоры с любым президентом, с любой администрацией, которую избирает американский народ. Это дело американцев — кого избирать: демократа, республиканца. Мы будем, повторяю, сотрудничать с той администрацией, которой доверяет руководство страной американский народ. И думаю, только так и надо поступать во всех случаях. И американской стороне надо так же поступать. Думаю, это понятно. Вы живите в Америке, как хотите, мы будем жить в Советском Союзе, как мы хотим. Вы управляете Америкой, мы будем управлять Советским Союзом. Я в свое время об этом остро сказал в английском парламенте, когда был с делегацией. Давайте, мол, так договоримся: вы управляете Англией, мы будем управлять Советским Союзом. Ничего не получится, если кто-то будет брать на себя роль учителя других народов. Вот тут, извините, по отношению к другому народу, по отношению к другому государству, роль учителя никак не подходит. Это не пройдет. И не только по отношению к Советскому Союзу или к Соединенным Штатам. Сейчас это не проходит уже и по отношению к самой малой стране. Такова вот следующая реальность.

Когда-то все было просто. Было несколько держав, и они определяли, балансировали свои интересы, если им удавалось балансировать, а нет — воевали. И на балансе интересов этих нескольких держав строились международные отношения. Тут одна вотчина, там другая, третья. Но теперь-то вы посмотрите, что произошло за сорок лет после войны. Есть развитые страны капиталистические, есть социалистическая система. Это тоже современные развитые государства. И есть десятки государств, вышедших на путь самостоятельного развития в Африке, в Азии, в Латинской Америке. И они хотят жить так, как мы с вами, не хуже. А их терзают голод, болезни. Их ресурсы утекают в развитые государства и попадают в национальный доход этих развитых государств с помощью неэквивалентного обмена. Развивающиеся страны не хотят мириться с этим. Когда-то один известный дипломат английский говорил, что у Англии нет вечных друзей и только есть вечные интересы — английские. На этом и строилась внешняя политика Англии. Но теперь-то есть интересы и у вас, и у нас, есть интересы у других развитых стран. Есть интересы у африканцев, азиатов, еще, может быть, — более жгучие. Так скажите, можно построить отношения, учитывая только наши и ваши интересы и игнорируя интересы миллиардов людей? Нельзя. Это просто нереально сейчас. Вот как-то еще одна реальность. Вот почему мы говорим, что надо мыслить иными категориями. Кончились взгляды на внешнюю политику с имперских позиций. Ни Советскому Союзу не удастся навязать кому-то свое, ни Соединенным Штатам не удастся. Можно на время подовать, заставить, подкупить, сломать, взорвать. Но это только на время. С точки зрения

долгосрочной политики, крупной, большой политики, никому не удастся подчинить других. Значит, остается одно — равные отношения. Вот это надо всем нам осознать. Вместе с реальностями, о которых говорил выше — ядерное оружие, экология, научно-техническая революция, информатика, — это тоже обязывает относиться уважительно друг к другу и ко всем.

Вот он, наш мир: сложный, но небезнадежный. Мы считаем, что все можно решать, но надо переосмысливать каждому свою роль в этом мире и вести себя ответственно.

Поэтому, когда мы вносим свои предложения на переговорах, например — с вашим правительством, на переговорах в Женеве, или в других местах, мы исходим из того, что если мы будем учитывать только интересы Советского Союза и не учитывать интересы партнера, то никакого договора не получится. К этому мы призываем и американскую сторону — относиться к нам так же. Ибо мы не допустим превосходства, не допустим ущемления своей безопасности. И не хотим нанести ущерб безопасности США. Если у обеих сторон будет такой подход, будет возможно самое решительное продвижение на всех направлениях советско-американского сотрудничества. Возможно, друзья, возможно!

Кое-кого, может быть, это пугает. А куда, мол, тогда девать военно-промышленный комплекс? Он же столько людей обслуживает, дает доходы? Скажу вам наше мнение: на каждое рабочее место в военно-промышленном комплексе расходуется в два-три раза больше, чем в гражданской промышленности, т. е. тут можно 3 рабочих места создать. Это во-первых. Во-вторых, уже сегодня сектора военной экономики связаны с гражданскими секторами, многое делают для них. Значит, есть задел, и они могут развернуть свои возможности для мирных целей. В-третьих, мы с вами можем продумать крупные совместные программы, объединяя наши ресурсы и научный, интеллектуальный потенциал, вместе думать и развивать его.

Мы не хотим подорвать интересы американцев в мире, нарушить сложившиеся мирохозяйственные связи. Это не входит в наши планы. Это было бы несерьезно с нашей стороны. Это авантюра, а не политика, мы с авантюрами не будем себя связывать никогда.

В то же время будем твердо излагать наши взгляды и отстаивать их перед своим народом, перед американским народом, перед всем миром. Приглашаем к этому и американскую сторону.

Вот в таком уважительном отношении друг к другу надо воспитывать и подрастающие поколения. Здесь велика роль учителя, школы. Что касается нас, то у нас, в Советском Союзе, нет пропаганды ненависти к американцам, неуважительности к Америке. У нас этого вы не найдете ни в политике, ни в преподавании, нигде. Мы подвергаем критике политику, с которой не согласны. Но это другое дело. Это вовсе не значит, что мы проявляем неуважение к американскому народу.

О языках. Я к этой теме хочу вернуться. У нас английский язык изучают, конечно, в других масштабах. У нас он изучается, начиная (помимо специализированных школ) с 4-го класса. Давно и систематически ведем это дело. Сейчас более 50 процентов учащихся с 4-го по 10-й класс изучают английский язык. Это — миллионы человек. Не хватает, конечно, практики, а без общения языком вполне не овладеешь. В принципе у нас это дело поставлено основательно. Во всяком случае, ребята могут читать, многие могут и говорить, хотя бы элементарно. Так что видите, у нас и в

этом нет высокомерия по отношению к американцам. А вот то, что у вас так мало изучают русский язык, не показывает ли это, я подумал, что вы слишком высокомерны, зазнались. От этого надо, как и вообще от всякого присутствия шовинизма в наших странах, избавляться, особенно если учесть ту силу, которой мы с вами располагаем. Шовинизм может принести в политику элементы, которые недопустимы. Мы у себя следим за этим. Вам же я просто пожелание высказываю. Надеюсь, что вы не обидитесь.

Великое это дело — общение, прямое общение людей. Без него политика тоже много не даст — без широкого общения и взаимопонимания между народами. А в этом деле много заборов построено со стороны Америки. Ведь практически вы с нами не торгуете. Мы покупаем зерно. Но теперь больше для поддержания хоть каких-то торговых отношений, иначе они вообще заглохнут. Но может оказаться, что нам уже его скоро не нужно будет покупать. К тому же мы его могли бы купить где угодно. А другая торговля у нас с вами по сути дела на нуле. Чуть-чуть какие-то наши товары проникли на американский рынок, и там уже забеспокоились, принимают меры, чтобы ограничить, запретить. Сколько у вас всяких законоположений действуют, чтобы не допустить развития торговли с нами?

В общем-то, конечно, и вы без нас живете, и мы без вас можем жить — в смысле торговли. Но если думать о том, что в мире от нас и от нашего взаимопонимания многое зависит, то оно, это взаимопонимание, должно нормально развиваться, углубляться, а следовательно, предполагает развитие торговли. Это было бы и нормально, и интересно.

А со стороны США нет открытости, желания пойти на взаимность. Нет этого. Вот только если можно где-то что-то урвать от Советского Союза, там — да. А на основе взаимности — ничего.

Кстати, ваши бизнесмены — за торговлю. Сколько я с ними общался — они все за развитие связей. Дело в политиках. Надеемся, что они тоже поймут, что надо также и торговать. Потому что, когда торгуют, думают о мире, о жизни народов, об их благополучии и т. д. И когда страны больше связаны друг с другом экономически, тогда и в политике более взвешенные шаги по отношению друг к другу. Это все взаимосвязано. Но вот не хватает такого взгляда у нынешних политиков.

Может быть, что-то, даже многое, зависит и от нас. Может, мы не умеем торговать. А может быть, тоже не проявляем особых усилий, потому что обходимся и без этого.

В общем же у нас с Соединенными Штатами сейчас интенсивный политический диалог идет. И это мы приветствуем. Скоро будет встреча Э. А. Шеварднадзе и Дж. Шульца. Надеюсь, что состоится очень серьезный разговор. Мы надеемся, что все-таки удастся выйти на договоренности по средним и оперативным-тактическим ракетам как минимум. Мы внесли недавно новые предложения по стратегическим вооружениям — это то, что затрагивает прямо интересы и отношения наших двух стран.

Надо реализовать много из того, к чему мы близко подошли в Рейкьявике. Мы готовы продолжать эту линию. У нас хватит терпения. Мы будем и сейчас, и завтра трудиться, чтобы прийти к договоренности. Со всеми политическими кругами в Америке мы готовы сотрудничать. Не будем делить их на любимых и нелюбимых, уважаемых и неуважаемых. Есть реальности, а с реальностями надо считаться, иначе политика превратится в шар-

ханье, в непредсказуемость, в импровизацию. В политике вести дела так нельзя, тем более в отношениях между такими государствами, как Соединенные Штаты и Советский Союз. Дело это весьма серьезное.

Мне, наверное, надо заканчивать, а то ведь пресса здесь присутствует и, знаете, как оформит? Мол, Генеральный секретарь пригласил представителей самой мирной профессии — учителей и начал заниматься красной пропагандой [оживление, смех]. Ну, да бог с ними, кстати, и пресса начинает лучше понимать, начинает тоже вести себя ответственной.

Я очень рад встрече с вами. Добро пожаловать еще раз с миссией по изучению русского языка в нашу страну. Если снова приедете, то застанете, наверно, нашу страну в другом состоянии. Еще что-то прибавится, еще что-то будет новое. Это тоже интересно — каждый раз узнавать новое в другой стране. А для вас, если вы связали свою профессию с преподаванием русского языка, это особенно важно. Ведь нельзя сугубо академически, абстрактно преподавать язык: надо знать страну этого языка, ее народ, что с ним происходит, какие его устремления. Поэтому вам уже никуда не деться, если вы, конечно, не откажетесь от избранного пути. Поэтому добро пожаловать еще раз к нам в Советский Союз.

Мы будем продолжать перестройку. Дело это у нас серьезное. Очень серьезное. Затрагивает все общество. Мы хотим жить лучше, чем мы жили. И не только в смысле того, что больше есть и больше костюмов иметь. Жить лучше. Это, прежде всего, — чтобы в обществе самочувствие человека было лучше, чем до сих пор, чтобы он чувствовал себя хорошо. Многие значат материальные условия, но в основном ведь они имеются. У вас лучше, у нас — на другом уровне. Но у вас есть свои и у нас свои преимущества — у нас человек защищен социальным. Он уверен в своем будущем, уверен в будущем детей своих. Мы будем все делать на свой манер. Нам вот советую со стороны — не так вы делаете, надо вот так. В том числе много корреспондентов, аккредитованных в Москве, советуют, как, мол, надо. Да и американские политологи, экономисты. Но их советы в основном сводятся к тому, чтобы использовать ценности американские. А мы хотим жить по-своему. И будем так и жить.

Мы сможем продвигаться, не ослабляя социальную защищенность человека в обществе. Поэтому нам не просто прибить, нам не просто голая производительность нужна, нам нужно, чтобы и это было, но чтобы не сопровождалось выбрасыванием людей на улицу, чтобы занятость людей была сохранена и упрочена.

Не буду вдаваться в наши планы. Оставим на следующий раз.

Желаю вам хорошего пребывания в Москве и счастливого пути на родину. Передайте самые искренние дружеские приветия своим друзьям, своим семьям, учителям, ученикам. Пользуясь присутствием представителей американской прессы, передаю самые добрые чувства и пожелания народу Америки.

Вам бы надо побывать у нас в ноябре, когда мы будем праздновать свой 70-летний юбилей. Пригласим друзей и из Соединенных Штатов Америки.

Во встрече участвовали секретарь ЦК КПСС А. Ф. Добрынин, заведующий Отделом науки и учебных заведений ЦК КПСС В. А. Григорьев, заместитель министра просвещения СССР М. И. Журавлева. (ТАСС).

ХОЦЬ КРУЦІ, хоць вярці, а выходзіць так, што збег акалічнасцей кіраваў яго лёсам.

Дужы, хвацілі чым не гестапавец, кароткая стрыжка, як у шэфа д-ра Цымермана — прычоска залізана на прабор, валасы густа намазаны брыялінам, калючы позірк, сцятыя губы. Не стала толькі вусоў-сапліўчыкаў, як у фюрэра. Але вусы можна было адгадаваць, горш з вусамі — адтапыраныя, яны выдавалі ў ім лапавухага зацяянога шляхцюка, які цэліў трапіць у чыстакроўныя арыйцы.

Старшаму фельдфебелю «сваціла» кар'ера, прынамсі, якога-небудзь оберта, ну, хаця б ніжэйшай ступені. Ужо і гітлераўскі медаль матляўся на яго мундзіры — за верную і адданую службу «вядлікаму рэйху». А тут раптам на табе — змяніліся тыя самыя спрыяльныя акалічнасці, і ён вымушаны быў перапыніць заняткі, які з такім фельдфебельскім запалам выконваў: шукаць і «ставіць пад сценку», як ён любіў гаварыць, яўрэяў. І не таму, што ўжо было цалкам ліквідавана беластоцкае гета і выцягнуты з сутарэнняў і хлявоў апошнія ахвяры, якія цешылі сябе надзеяй, схаваўшыся, уратавацца. Блізкая кананада і магутнае Чырвоная Армія канчаткова пазбавілі яго той мары, якой ён быў апантаным. Мала таго, давялося майму шуцману разам са сваёй камандай бегчы, як апошняму тхору, за адступаючымі «рыцарамі фюрэра», увесь час баязліва азіраючыся на Усход.

А потым дык лёс абшоўся з ім ужо зусім па-благенску. Пабадзюшыся крыху па разбітай Германіі, ён паціху падаўся далей ад бяды за мора-акіяна і асеў у гасцінных для ўсіх ваенных злачынцаў Злучаных Штатах Амерыкі. Энергічнаму фельдфебелю, якога хлеба не кармі, дай толькі пастраліць па жывых мішэннях, не знайшлося там прывычнага занятку. Нічога не заставалася, як уціхамірыцца за «студыямі» беларускай старасветчыны — надзець на сябе гэтую аброщ пакары. Мой бедны шуцман! Падумаць толькі, што за пакарэнне для чалавека, на якім у твоя змрочныя гады аж шкура гарэла, а рукі так і часаліся: дайце толькі загад, а ўжо Белямук не спудле...

Так, гэта быў Міхаіл Белямук з Новай Голі, пад Высокім, які цяпер, жадаючы ўнесці свае тры грошы ў беларускую навуку, расылае афіцыйным установам і прыватным асобам у Мінску і Беластоку свой «саміздатаўскі» опус — «Вытокі беларускіх пячаткаў». Трапіў такі спытак, адціснуты цыкластылем, і ў мае рукі! Ласка, вядома ж, вялікая, але дзякаваць мне не хочацца. І не таму, што я такі нявяхаваны. Як гавораць, што вінен, адца павінен. Дык вось і я не хацеў бы быць няветлівым, а адца належнае майму шуцману Белямuku.

У яго сачыненні нас зацікавіла не столькі гісторыя пячаткаў князя Альгерда ці Ефрасіні Полацкай, валасяніцкай якой сёння вельмі зручна прыкрываць свае мінулыя грашкі і цяперашнія намеры, колькі асоба самога аўтара такога актуальнага і арыгінальнага даследавання. А тут якраз (збег тых самых акалічнасцей) дайшлі чуткі з Брэстчыны: «Дык гэта ж той самы Белямук, які пры немцах у Беластоку ў гестапа служыў і ў аблавы на партызан ездзіў!»

Каінаву пачаць здрады не змыць з яго лба, як і кроў бязвінных ахвяр з яго рук. І калі ён працягвае мне да лонь, як беларус беларусу,

акрамя агіды і абурэння, гэты жэст нічога не выклікае.

Павінен прызнацца, што з Міхаілам Белямуком мы знаёмы даўно. Яшчэ на пачатку шасцідзсятых гадоў рэдакцыя пачала атрымліваць ад яго лісты з настойлівым дамаганнем дасылаць яму розныя кніжкі. Прычым толькі тыя, якія ён указваў у сваім рэестры. Усё астатняе Белямук занёс у спіс «прапагандавай літаратуры». Такім чынам, былі фельдфебель стаў кніжным чарвяком. Праўда, тады я не ведаў пра прыгоды бравага шуцмана

у бок народа, які б «вырашаў» пытанні ў сваёй сталіцы, бо, бачыце, у Маскве «практыкуецца дыскрымінацыя» ўсяго беларускага. «Хай бог беражэ Беларусь ад новай вайны», — рабіў ён выгляд чалавека, які сам пакутаваў ад фашысцкай акупацыі і таму спагадае народу. Але тут жа празрыста намякаў, што «зарава гэтай вайны на Усходзе», і такім чынам паўтараў правакацыйную дэмагогію аб «савецкай ваеннай пагрозе».

Мне падалося, што ад такіх зычанняў ды турбот аб

джу да адзінага вываду: май ён сёння пры сабе тых пару гранат, прынамсі, адну з іх пусціў бы ў ход. Як самы неабвержны аргумент любога нацыяналіста.

Ёсць яшчэ і другі варыянт завяршэння нашага дыспуту. Магчыма, гранаты Белямук на мяне пашкадаваў бы, а проста, выхапіўшы з кабуры свой «вальтэр», пусціў бы ў расход, як тое яўрэйскае дзяўчо ў Беластоку. Яно так прасіла гестапаўца Белямука дараваць ёй жыццё, але ён быў няёмальным карнікам з жалезнай воляй.

Вячаслаў ЖАКЕЛЬ

Мой бравы шуцман-нумізмат

ПАМФЛЕТ

Белямука з Новай Голі. Не ведаў, што наш кніжнік з Лейквуда — былы гестапавец. Таму супрацоўнікі рэдакцыі адказвалі шчыра і ветліва на яго лісты, дасылаў лі кнігі, якія далася знайсці, і стараліся пераканаць у памылковасці многіх яго поглядаў і прэтэнзій. Праўдліва і крайню талерантнасць, бо прымалі яго за чалавека, атлумленага тамашнім нацыяналістычным асяроддзем, чалавека, які ўнурыўся ў сваю «старасветчыну» і за ёю сённяшняга свету не бачыць.

Белямук быў хуткі на адказ і разлічваўся да капейкі. Але наша перапіска з ім нагадвала дэялог сляпога з глухім і ўсё больш заходзіла ў тупік. У ліставанні яснай была толькі адна пазіцыя: давайце мне кнігі, а я вам грошы на бочку. Праўду сказаць, у гэтым пытанні ён быў дакладны, як скупы нямецкі баўэр. «Ветліваць — гэта адна справа, — любіў павучаць ён нас, — а гандаль — зусім іншая». І хоць наш карэспандэнт ні ў што не ставіў савецкага рубля («...практычна дык вартасць далара ў адносінах да рубля ў некалькі разоў вышэйшая, бо рубль ніхто браць не хоча, але дыскутаваць па данаму пытанню не будзем»), плаціў строга па курсу.

У астатнім наша «дыскутаванне» выглядала прыкладна так. Мы яго пра тое, колькі зла прынеслі сваіму народу тыя беларусы, якія служылі гітлераўцам. А ён нам: «Пытанне супрацоўніцтва з немцамі нельга разглядаць як здраду, злачыства і абвінавачваць у гэнасытызме (яго слоўца!), каторы праводзілі немцы... Нельга з усіх рабіць злачынцаў. Трэба ўлічваць абставіны і слабасці чалавека». Мы яго віншавалі з Новым годам, а ён нам пад вясну: «Хрыстос уваскрос!» Нам, атэістам, гэта не надта каб па нутру, але калі чалавек веруючы, мы ставімся да яго лаяльна і шануем яго погляды. Аднак далей ужо ішло пра другое ўваскрэсенне: «...спадзяюся, што некалі дачакаемся, каб прывітаць наш народ з уваскрэсшай незалежнасцю!»

Наогул жа, Белямук, як выглядала з яго пісьмаў, вельмі рупіўся пра наш народ. Калі прасіў кніжак, дык абгрунтаваў гэта імкненнем «папулярызаваць беларускую кніжку і друк тут, ды такім чынам быць у духовай сувязі з народам». Калі віншаваў, дык абавязкова з рэверансам

нас цягне смярдзючым нацыяналізмам. Але Белямук па чаў пераконваць нас, што «быць нацыяналістам не ёсць ганьба, але быць беларусам, а захапляцца чужой мовай, культурай, традыцыяй, гісторыяй, звычаямі — дык гэта ёсць ганьба; ды той, хто чужым захапляецца, не годны звацца беларусам». Такі нацыянальны эгацэнтрызм насцярожаваў, бо ўсё тут нагадвала дэвіз бэцэраўцаў-астроўшчыкаў з часоў фон Готберга: «Беларусь — перадусім!» Ну, а тыя браў за ўзор гітлераўскае: «Дойчлянд, Дойчлянд, юбер аллес...»

Вядома, кніжныя жукі бываюць, як у нас гавораць, пыльным мяшком сцёбнутыя. Можна і наш карэспандэнт так начытаўся беларускіх кніжак, што зненавідзеў увесь свет, акрамя сябе. Але ж, здаецца, кніжкі мы яму пасылаў добрыя — усё навуковае, як і прасіў. Ды не трэба было ламаць галаву, каб зразумець, што высакародны гэты Белямука скіраваны не супраць усяго свету, што ён мае рэгіянальны характар. Наўрад ці беларус Белямук будзе што-небудзь мець супраць захаплення амерыканскай культурай і звычаямі. Сумнення не было: яго хвароба — закарэлы мстачковы нацыяналізм, які адмоўна рэагуе на ўсё рускае, а тым больш — савецкае. На ўсялякі выпадак я рашыў правярць свой дыягназ. Рэакцыя была амаль што імгненнай і бурнай, як вывяржэнне Везувія. «Вы добра ведаеце, што я не расеец, а беларус, дык навошта прыслалі мне маскоўскі календар?! Маскоўскі календар на Беларусі і сярод беларусаў ёсць не што іншае, як брутальная адзічэласць расейцаў у русыфікатарскай акцыі нашага народа...»

Так, у майго шуцмана праразліся іскры.

Былыя аднавяскоўцы Белямука расказваюць, што ў вайну, калі ён прыязджаў на выхадны ці якое свята з Беластока ў Голі і заходзіў да каго-небудзь у хату на бяседу, то меў звычай, сеўшы за стол, класці перад сабой дзве гранаты, якія насіў на пасе. А потым ужо прыступаў да мілай гамонкі. Як я цяпер разумею, тыя гранаты павінны былі прыдаваць бяседзе настрой сяброўскай натуральнасці... Дык вось цяпер, калі я ўжо ведаю, хто такі мой апанент Белямук, перачытваючы радкі наконт «маскоўскага календара», я прыхо-

Калі ў вёсцы на вечарыцы Міхаіл Белямук, выхваляючыся цвёрдасцю сваіх нерваў, раскажаў гэту жудасную гісторыю равеснікам, тая, натуральна, разгубленыя і ўзрушаныя, спыталі: «Як ты мог забіць чалавека? Нізашто!» У адказ яны пачулі: «Нам патрэбны мішэні. Расстрэльваючы жыдоў, мы вучымся страляць! Да таго, што вам здаецца жудасным, проста трэба прызвычаіцца, і яно стане будзённым. Выкіньце літасць са сваіх сэрцаў — так нас вучыць фюрэр...»

Такім чынам, экскурс у біяграфію майго шуцмана паказвае, што бязвусы і лапавухі цыбаты фельдфебель меў ахвоту не толькі весці пальбу па жывых мішэннях. У сваёй Голі сярод мужыкоў ён любіў строіць з сябе філосафа, які разважае аб вартасці жыцця людскога і месцы чалавека ў сістэме «новага парадку» ў Еўропе. Трапіўшы за акіяна, у Штаты, Белямук, здавалася б, атрымаў больш шырокую аўдыторыю для выкладання сваіх філосафскіх поглядаў, чым вясковая вуліца. Але ж там не загарланіш ва ўсю фельдфебельскую глотку: «Бі жыдоў! Вучыся страляць метка!» Час шуцманаў адшоў.

А Белямук шукае, з кім бы «можна было падыскупаваць» аб тым, злачынец былы паліцаі ці патрыёт, ды велікадушна працягвае нам руку: «...мы маем розныя погляды, але калі мы лічыць сябе будзем, што мы беларусы, то супольную мову знойдзем». Мой дзевянаццігадовы філосаф стаіць на сваім: «пытанне нацыянальнае на першым месцы, а тады ўжо пытанне палітычнае». Таму я павінен з «філзафіяй» Белямука лічыцца, а яго самога «рэспектаваць, шанаваць» ды нават сябраваць з ім? Бо мы ж беларусы! Але пры ўсім сваім старанні мець рэспект да майго шуцмана я не магу не заўважаць яго дэмагогіі і таннага шулерства. Мяне заклікае адкінуць палітыку, а сам між тым гне сваю «палітычную канцэпцыю». «...А яшчэ лепей было б, каб адны і другія перасталі шукаць злачынцаў. Тады наступілі б спатканні...»

Вось я! Мне не ставала толькі сяброўскіх спатканняў і абдымкаў з шуцманам! Я прыпушчаў, што Белямук іграе толькі з акцыямі на біржы. А бачыце, ён не супраць кінуцца галавой у палітычны вір. Ды, як казалі тыя старажытныя мудрацы, што

дазволена Юпітэру, таго не дазволена быку. Калі ў гульні з акцыямі Белямуку часам шанце і тое-сёе перападае («за год пару тысяч падрабляю»), то ў гульні палітычнай яму нічога не «свеціць».

Зноў жа, хоць круці, хоць вярці, а застаецца Белямуку нажываць плешыну на сваёй нумізматыцы ды сфрагістыцы. Але нажыць рэспект сярод сваіх суайчыннікаў на бацькаўшчыне, прыкнінуўшыся самым беларускім беларусам, не ўдасца. Бо цяпер вядома, хто такі Міхась Белямук.

Яблык ад яблыні недалёка коціцца. Яго бацька, стары Павел Белямук, даўся ў знакі сваім аднавяскоўцам. У Голі яго і пасюль успамінаюць нядобрым словам. Кулак, якому за польскім часам жылося, як таму пану асадніку. На яго зямлі гнуў спіну і націраў рукі да крывавых мазалёў не адзін вясковы бядняк. Як ён мог успрыняць вызваленне Чырвонай Арміяй Заходняй Беларусі ў 1939 годзе? Вядома ж, ваража, з нянавісцю. І як толькі Голі занялі фашысты, ён гатовы быў прыслухацца ім на задніх лапах. Яму так і карцела дарвацца да ўлады. Павел Белямук не задаволіўся пасадай намесніка старасты. Ён данёс немцам, што стараста вёскі Андрэй Клебанюк спачувае партызанам. Гэтага было дастаткова, каб Клебанюка расстралялі, і Павел Белямук заняў яго месца. Папаздзекаваўся ён з аднавяскоўцаў так, што і сёння тут праклінаюць яго. Белямук выдаў гітлераўцам не аднаго патрыёта. Акрамя Андрэя Клебанюка, на яго сумленні Вера Каржэнка, іншыя жыхары Голі. А тых, каму пятлю на шыю накінуць не мог, адпраўляў на катаргу ў Германію.

Народныя месціўцы прыгаварылі старасту Белямука да пакарэння смерцю. Відца, у людзей ужо не стала цяргення. Партызаны ноччу кінулі ў яго хату гранату.

Сын пайшоў далей за бацьку. У 1942 годзе, тады яшчэ дзевятнаццацігадовы дзяцюк, Міхаіл Белямук прыйшоў на службу ў Беластоцкае гестапа. Прышоў сам, добраахвотна, бо ніхто яго туды не гнаў і не цягнуў. Не намаўляў. Наадварот, гэта ён потым не аднаго хлопца збіў з дарогі, пакаленчы жыццё. Прышоў свядома, бо ведаў, куды ідзе і што за «праца» яго чакае. Іншыя, хто воляй розных акалічнасцей вымушаны быў надзець фашысцкі мундзір, саромеліся ў ім паказацца людзям. Ваража форма пякла іх цела агнём ганьбы. Белямуку не было сорамна выходзіць на вуліцу, прыязджаць у сваю Голі ў форме гестапаўца.

У адным з яго лістоў ёсць цікавыя словы: «Акупант шукае асоб, каторыя згодныя супрацоўнічаць з ім пры любой умове, каб толькі нечым быць. Такіх людзей заўсёды знойдзе». Мне здаецца, што гэта філосафскае асэнсаванне Белямуком-нумізматам Белямука-гестапаўца. Яму хацелася «быць нечым», і ён стаў карнікам. «Я гестапавец — нічога не баюся!» — любіў ён выхваляцца.

Любімым заняткам майго шуцмана было, па яго ж словах, лавіць яўрэяў і «ставіць іх пад сценку». Ён так і падаў да гэтай каінавай работы. Колькі яўрэяў расстраляна толькі ў адным беластоцкім «Воўчым Грудзе», сёння ўжо не даведасца ніхто. Але той факт, што ні адна экзекуцыя не абыходзілася без Белямука, ніхто не абвергне. Ёсць бесстаронні і справядлівы сведка — людская памяць.

З самага пачатку акупацыі гітлераўцы стварылі ў Беластоку «Беларускае аб'яднанне» — прафашысцкую арганізацыю з нацыянальнай

афарбоўкай. Галоўная ж за-
дача была — укараньне анты-
савецкія настроі, весті ба-
рацьбу з патрыятычным ру-
хам супраціўлення. Фашысты
ўмелі заграбаць жар чужымі
рукамі. І белямукі ім былі
патрэбны пазарэз, бо хто ж
яшчэ згодзіцца на такую
д'ябальскую «працу». Шуц-
ман з Новай Голі прайшоў у
«Беларускім аб'яднанні» доб-
рую вывучку. І калі ў 1943
годзе немцы далі згоду на
фарміраванне «Шуцманшаф-
та» — беларускай дапамаго-
вай паліцыі (вядома ж, пад
пільным вокам гестапа), Мі-
хаіл Белямук быў адным з
першых, хто прыняў прысягу
на вернасць Гітлеру.

Камендантам «Шуцман-
шафта» прызначылі Івана
Гелду. Па ім можна ўжо
меркаваць, што за беларусы
ішлі ў «Шуцманшафт». У га-
ды грамадзянскай вайны
Гелда служыў у арміі Юдзє-
ніча. Потым, калі Юдзєніча
разбілі, перакінуўся ў банду
Булак-Балаховіча. А бала-
хоўцы, вядома, які след пакі-
нулі на Беларусі, якую па-
мяць захаваў аб іх народ.
Гелда і Белямук пайшлі да
фашыстаў. Ім было ўсё роў-
на, каму служыць, толькі б
«нечым быць».

Мне не дае спакою думка:
чаму адны ідуць смела на
шыбеніцу дзеля Радзімы,
дзеля людзей, а другія вядуць
іх на гэтую шыбеніцу?
Дзеля чаго? Які цёмны ін-
стынкт імі кіруе? Пашукаем
адказ у разважаннях майго
шуцмана. «Зразумела, што ў
гэтай суматохе элементы
крывінальных грэюць рукі.
Заста іх налажыла вопратку
паліцэйскага, каб пад прэтэк-
стам рэвізіі паграбіць, спя-
гнаць злосьць за сваё праступ-
ства на тым, каго абараняў
закон, ды даць волю сваім
пачуццям, каторыя не мог
выявіць раней, бо права не
дазваляла».

Не ў брыво, а проста ў
вока! Нібы сам пра сябе пі-
ша мой дамарослы філосаф
з Лейкуда.

Белямук такі даў волю
сваім пачуццям...

У жніўні 1943 года атрад
Гелды ўдзельнічаў у ліквіда-
цыі беластоцкага гета. Вось
письмовае сведчанне самога
каменданта «Шуцманшафта»
аб гэтай злычыннай акцыі:
«Мае шуцманы разам з ра-
ботнікамі гестапа і іншымі
карыстаў ўрываўся ў дамы,
хапалі ў іх савецкіх грама-
дзян, а затым дастаўлялі іх
да чыгуначнай станцыі. Там
іх грузілі ў эшалоны і везлі
ў канцлагеры ў Люблін ці
Штутгоф каля Данцыга. Та-
лім чынам пры ліквідацыі бе-
ластоцкага гета было выве-
зена да 40 тысяч чалавек.
Потым усе яны былі знішча-
ны немцамі. Указаная мной
ліквідацыя гета праходзіла ў
абстаноўцы самавольства,
над людзьмі здэкаваліся,
збівалі іх і рабавалі. Шуцма-
ны майго атрада нават забі-
валі на месцы многіх ні ў
сваім не вінаватых грама-
дзян».

Запомніце: у гэтым атра-
дзе быў і Міхаіл Белямук.

Пасля ліквідацыі гета шуц-
маны Гелды разам з немцамі
рыскалі па гораду, шукаючы
тых, хто паспеў схаватца.
Аблавы доўжыліся не дзень
і не два. Толькі на працягу
восені 1943 года было вы-
раўлена і расстраляна больш
за 1 000 яўрэяў.

Да гэтага прыклаў руку і
Міхаіл Белямук. Успомнім
якое маліла яго не расст-
раляваць, пашкадаваць. У Бе-
лямука не задрожэла рука.
А цяпер тую самую руку ён
працягвае нам, як беларус
беларусу, і прапануе «пера-
стаць шукаць злычынцаў».

Аднак тут дарэчы было б
прыгадаць, як беларускі ары-
стотык Белямук абыходзіўся не
сваім і з яўрэямі, але і са
сваім ж беларусамі.

Галасы землякоў Міхала
Белямука сёння сведчаць:

Аляксандр Клебанюк:
«Тое, што ён расказваў нам,
слухаць было жудасна... Вы-
даваў немцам мясцовых жы-
хароў, усе яны былі рас-
страляны».

Ксенія Доцнік: «Людзі
яго баяліся і стараніліся».

Еўдакія Шульжык: «Вяс-
ной 1942 года Міхаіл
Белямук прыехаў разам з
немцамі ў нашу вёску і ары-
штаваў маю дачку Веру. За
сувязь з партызанамі, ска-
заў. Праз нейкі час Белямук
з той жа кампаніяй зноў
прыехаў у нашу вёску. Ця-
пер за сувязь з партызанамі
арыштавалі ўжо 10 чалавек.
Майго мужа Іосіфа Трафіма-
віча таксама. Потым яго рас-
стралялі».

Як кажуць, на ім няма
месца, каб кляймо дзе па-
ставіць: столькі ён паспеў
зла прынесці і беларусам, і
яўрэям. Але гэта яшчэ не
ўсе яго заслугі перад Гітле-
рам і рэйхам. Старшы фельд-
фебель Міхаіл Белямук быў
не толькі карнікам, ён быў
яшчэ і воўкам у авечай
шкуру — агідным праваката-
рам. Па вечарах ён меў ах-
воту скінуць форму гестапаў-
ца, пераапрацуца пад вя-
сковага мужыка і зайсці ў
хату да таго, на каго пала
падазрэнне ў сувязі з парты-
занамі. Шуцман прыкідваўся
«чалавекам з лесу», і людзі
пранікаліся да яго даверам:
свой жа хлопеч, беларус.
Кармілі яго, паілі, выказва-
лі сваё стаўленне да акупан-
таў і іх памагатых, калі мелі
якую сакрэтную інфарма-
цыю, падрыхтаваную для
партызан, — перадавалі яму.
Назаўтра той жа Белямук,
толькі ўжо ў форме гестапаў-
ца, пры медалі, з нязменным
«вальтэрам» і гранатамі на
рамяні, прыходзіў да гаспа-
дара хаты з немцамі і забі-
раў сваю ахвяру.

На аблавах і карных вы-
лазках супраць партызан мы
ўжо спыняцца не станем. Гэта
быў для Белямука звы-
чайны і нудны абавязак. А ён
любіў фантазію. Дзе толькі
не насіла майго шуцмана — і
над Бельскам лясы прачэс-
ваў, і рабіў налёты на парты-
занскія вёскі ў Ваўкавыскім
і Гродзенскім раёнах. Гэта,
так сказаць, лакальны маш-
таб дзейнасці Белямука. Але
к канцу вайны ён выбіўся
ўжо і на міжнародны. Так
што мой шуцман — цаца яшчэ
тая.

Лепшай атэстацыяй стар-
шага фельдфебеля Міхала
Белямука было залічэнне яго
ў дыверсійна-карніцкі ўзвод
гестапа «Ягдцуг». Туды бра-
лі не кожнага з «Шуцман-
шафта». Трэба было пака-
заць сябе ў справе, мець да
гэтага «здольнасці» і ахвоту,
быць сапраўдным паляўні-
чым на «двуногую дзічыну».
Можна сабе ўявіць, якім быў
Міхаіл Белямук. Ён прайшоў
спецыяльную падрыхтоўку ў
Берліне, а затым свае
«здольнасці» працяўляў на
службе ў Нарвегіі — у паліцыі
горада Осла.

Так што перад намі не
просты бобік, як з агідай на-
зывалі паліцэйскіх у наро-
дзе. У яго былі ўсе падставы
разлічваць на оберта. Ды не
паспеў...

Цяпер, прыкінуўшыся ат-
лумленым сваёй старасветчы-
най, ён прагне, каб імя Бе-
лямука было занесена на
скрыжалі беларускай навукі.
Хоць і самавук, але ж ён так
для нас стараецца. Як бела-
рус для беларусаў. Вось ён
стаіць з выцягнутай да нас
рукой... Але такім беларусам
у нас рукі не падаюць. Ад
такіх адварочваюцца гідліва.
А што датычыцца клопату
майго шуцмана пра памяць
аб ім на Бацькаўшчыне, то
тут ён дарэмна турбуецца.
Памяць аб Іудзе ў гестапаў-
скай форме застанецца ў на-
родзе. Бо народ нічога і ніко-
га не забывае. Ні сваіх геро-
яў, ні здраднікаў. І кожнаму
аддае тое, што заслужыў.

Раніца.

Фота Э. ЭЛЬКСІНА.

КАК УЧАТСЯ СЛЕПОГЛУХИЕ ДЕТИ РУКОТВОРЕНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ДУШИ

Рядом со мной сидит умный, обаятельный молодой человек, который говорит с немного странной, как бы механической четкостью, иногда путая ударения, словно иностранец. Говорит об очень сложных вещах: о способности человека к саморазвитию, о Платоне, Гегеле, Марксе, о концепциях психолога Леонтьева. Сразу чувствуется, что все сказанное долго им продумывалось и продумывается постоянно...

Когда впервые мне сказали, что этот человек — научный сотрудник Института психологии Академии наук СССР Александр Суворов — от рождения слеп и глух, я был потрясен. Невероятность очевидного поражала. Как можно стать ученым, ничего не видя и не слыша? Ответы я начал искать в работах психологов, педагогов, философов. Как такие люди вообще становятся людьми? Как слепоглухой узнает мир? Как он понимает, что такое, скажем, кошка или собака? Представьте себе, что у вас плотно залеплены воском уши, а на глаза надета глухая повязка. Попробуйте изучить новый, дотоле вам неизвестный язык. Ни текста, ни словаря вы не видите, учителя не слышите. Едва ли ошибусь, если скажу, что задача выглядит совершенно невыполнимой.

Уверяю, она неизмеримо проще, чем та, что в свое время стояла перед Сашей Суворовым, что сейчас стоит перед всеми его собратьями по несчастью — воспитанниками уникального детского дома для слепоглухих в подмосковном городе Загорске, перед работающими в нем педагогами. А чтобы получить еще и высшее образование, как это сделали Суворов и трое его друзей, закончивших психологический факультет Московского университета, — Наталья Корнеева, Юрий Лернер и Сергей Сироткин — нужно попросту совершить подвиг. И это не громкие слова.

И вот, блестяще опровергая, казалось бы, неопровержимое, Саша Суворов сидит со мной за одним столом и говорит о философских проблемах. Он шутит, читает стихи любимых поэтов и пишет свои. Он ходит по Москве, ездит в метро, издает книги, напряженно занимается научной работой.

Становится очевидным, что не зрение и слух сами по себе делают человека человеком. Следует помнить, что мы, как биологический вид, называемся Гомо Сапиенс, то есть Человек Мыслящий, а отнюдь не «человек видящий» или «человек слышащий». Именно способность к мышлению, к духовной жизни поднимает нас над биологией, делает людьми. Каналом, через который воспитатели в Загорске «вводят» в невидящего и неслышающего ребенка все человеческое, «вдыхают» в него, так сказать, душу, становится осознание.

Итак, природа поставила, по выражению Максима Горького, «жестокий эксперимент»: лишила слуха и зрения живое существо. Но существо это — человеческое, и руки, обеспечивающие его жизнедеятельность, — человеческие. Значит, рука может вложить в руку созданный людьми предмет, например, ложку. А это не просто предмет, но и мысль, ложку создавшая.

Слепота помогла ученым яснее понять, что первые шаги к становлению человека каждый из нас сделал через освоение предметов материальной культуры, через совместную с окружающими людьми предметную деятельность. Постигая назначение предметов, их логику, ребенок становится человеком. У нормальных детей это происходит незаметно: они видят и бессознательно подражают.

Детям в Загорске приходится **навязывать** навыки обращения с предметами. Из этих навыков и строится их человеческое поведение. Для того только, чтобы слепоглухой ребенок научился есть, воспитателю приходится дет-ской рукой с вложенной в нее ложкой повто-

рять нужное движение около семидесяти тысяч раз!

Так же важны другие навыки, которых очень много: надевание штанишек, рубашки, которую надо застегнуть на пуговицы. Надо научитьсяправлять постель, находить тапочки, свое место за столом. Каждый навык — тысячи и тысячи терпеливых творческих повторений. Титанический труд! Но игра стоит свеч, потому что после овладения предметами и действиями появляется возможность их назвать, а это — брешь в стене, которой природа жестоко отгородила слепоглухонемых детей от мира.

Но как можно научить слепоглухого ребенка называть осязаемые предметы, ведь глухота связана с немотой?

Вспомним, что существует пальцевая (дактильная) речь глухонемых. Присоединившаяся же к глухоте слепота фантастически развивает способность к тактильному восприятию. Можно передавать знаки дактильной речи буквально из руки в руку.

Так и делают. Сообщают ребенку на знаках дактильной речи название предмета, который он уже научился осмысленно использовать, и малыш быстро начинает «называть» его таким же образом сам.

Когда ребенок освоил ряд предметов и действий с ними, узнал их названия, остается научить его чтению, то есть связать в его сознании каждый из дактильных пальцевых знаков с определенным значком рельефно-точечного брайлевского шрифта. И перед маленьким человеком открывается настоящий учебник жизни: мудрые и поэтические сказки, потом постепенно — вся мировая литература с ее величественными пиками и материками Шекспира, Данте, Толстого, Достоевского. Читающим же людям уже открывается путь к науке.

В загорском интернате работает практически полноценная общеобразовательная школа. Только географические глобусы здесь — рельефные, а вместо звонка на урок — дуновение вентилятора. «Разговаривать» одновременно с тремя учениками учителю помогает хитрое техническое устройство.

Оказывается, человек от рождения не обладает даже такой, казалось бы, элементарной вещью, как мимика. Зрячие овладевают ею бессознательно, глядя на себе подобных. Слепых учат в Загорске этому специально: учебные гипсовые маски показывают детям, что такое лицо радостного или опечаленного человека; чтобы узнать, улынулся ли собеседник, слепоглухой ребенок проводит ладошкой по его лицу. Так же, наощупь, специалисты логопеды учат детей артикулировать и воспроизводить звуки человеческой речи... И дети здесь смеются, иногда капризничают, бегают, шалят, как любые дети на земле. Для того чтобы это могло случиться, педагоги, кажется, пускают в ход всю воображимую и невообразимую энергию, смекалку, выдумку.

Уникальную методику обучения слепоглухонемых разработали великие учителя — Иван Соколянский и Александр Мещеряков. Они посмертно удостоены Государственной премии Советского Союза. С четвертой студентом МГУ занимался психолог с мировым авторитетом Эвальд Ильенков. Всем этим ученым-подвижникам некогда было заниматься собой. Поэтому они и успели, хотя прожили до обидного мало, совершить чудо «рукотворение живой человеческой души», мир у которой существует на кончиках пальцев.

Их воспитанники платят им благодарной памятью. Лучшая работа психолога и скульптора Лернера — бюст учителя Александра Мещерякова. А Наталья Корнеева (в замужестве Крылатова, ныне счастливая мать двух совершенно здоровых девочек) в честь Эвальда Ильенкова назвала дочь Эвальдиной.

Александр ВЕЛИКОРЕЧКИН.

СТАРАДАЎНЯ ТРАДЫЦЫЯ У СУЧАСНЫХ СВЯТАХ І АБРАДАХ

ПА НАРОДНЫМ СЦЭНАРЫ

У ЖЫЦЦІ сучаснай беларускай вёскі ўсе большую ролю адыгрываюць савецкія святы і абрады. Многія з іх сфарміраваліся і развіваюцца далей на падставе народных працоўных традыцый, звязаных з цыклам сельскагаспадарчых работ. У святах і абрадах у вобразнай сімвалічнай форме яскрава адлюстраваны не толькі асноўныя моманты працоўнага працэсу, але і эмоцыі, пачуцці, настрой людзей. Жыхарам вёскі заўсёды былі ўласцівы ўзаемадапамога, калектывізм, імкненне перадаць свой вопыт і веды патомкам, любоў да роднага краю. Багаце душы народа, яго вопыт і талент вельмі выразна адбіліся ў аграрна-каляндарнай абраднасці, якая сваю ўвагу звяртала перш за ўсё да працы.

Лепшыя народныя традыцыі выкарыстоўваліся і развіваліся далей у новых сацыяльна-гістарычных умовах пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Беражлівыя адносіны да народнай

ных цэнтрах, так і амаль у кожнай гаспадарцы (калгасе, саўгасе), асабліва калі там дзейнічае спартыўна-культурны комплекс. Тады на гэтыя масавыя папулярныя відовішчы збіраюцца жыхары з усяго наваколля. У сучасным свеце захоўваецца, па-першае, яго традыцыйная ідэя — абнаўленне прыроды, падрыхтоўка да сустрэчы вясны і паспяховага правядзення земляробчых работ. Таму адзін з цэнтральных рытуалаў — алегарычная перадача эстафеты ад зімы вясне, віншаванне земляробаў, якія своечасова падрыхтаваліся да веснавых работ. Адкрыццё свята звычайна бывае тэатралізаваным: прыязджае санны поезд з казачнымі персанажамі, затым пачынаюцца народныя гульні, спартыўныя спаборніцтвы, дзе ёсць і катанне на тройках, і са снежных і ледзяных горак, і лажанне па слупу, перацягванне каната і г. д.

Своеасаблівае свята надае рытуал спальвання чучала зімы на вогнішчы. Тут ніхто не застаецца раўнадушным, асабліва моладзь і дзеці. Вядома, існуюць розныя варыянты святочнага сцэнарыя, культработнікі імкнуцца больш шырока выкарыстоўваць элементы традыцыйнага святкавання. Так, у некаторых населеных пунктах (Вілейцы, Міёрах, Жытквічах) на праводзінах зімы ўжываюцца творча пераасэнсаваныя масленічныя рытуалы віншавання маладажонаў, а таксама нованароджаных і іх бацькоў.

Не мае сабе роўных па паэтычнасці і маляўнічасці беларускае Купалле, якое адзначаецца ў ноч летняга сонцастаяння з 6 на 7 ліпеня (з 23 на 24 чэрвеня па старому стылю). Сёння Купалле — вясёлае гуляння на лоне квітнеючай прыроды, а міфалагічныя матывы ў тэатралізаваным выкананні служаць мэтам упрыгажэння свята, яго эстэтызацыі. Для сельскіх жыхароў Купалле, як і раней, гэта форма культурнага адпачынку ў перапынку паміж сяўбай і жнівом. Традыцыя свята беражліва захоўваецца і развіваецца. Звычайна яно праводзіцца ў маляўнічых кутках — на лясных палянах, на берагах рэк і азёр. Цікава святкуюцца Купалле на Піншчыне, Міншчыне — у Мядзельскім, Маладзечанскім раёнах, у Клецкім раёне, у шэрагу паселішчаў Нясвіжскага, Слуцкага раёнаў. Карыстаецца папулярнасцю Купалле таксама на Віцебшчыне (Полацкі, Лёзненскі раёны), Гродзеншчыне. Арганізатары сучаснага Купалля захавалі яго традыцыйную форму, сімваліку і аtryбутыку: вогнішчы, карагоды, гульні, жартоўнае гаданне дзяўчат на вянках, кінутых у ваду, выконванне народных песень-купалак («Ой, рана на Івана» і іншых), масавае гуляння, танцы, алегарычны пошук казачнай папараць-кветкі. Разам з тым сёння ўдзяляецца значная ўвага паэтызацыі працы хлебараба, ушанаванню вясковых работнікаў.

Акрамя правядзення старажытнага Купалля, сёння ў рэспубліцы ўжо нарадзілася новая традыцыя: на пачатку ліпеня праходзяць святыя працы і песні. Такія ўрачыстасці ў апошнія гады рэгулярна адбываюцца на беразе возера Нарач у Мядзельскім раёне, у лясных урочышчах Альба Нясвіжскага, Скакаль Салігорскага, Чэрніца Клецкага раёнаў і г. д. На гэтыя святы з'язджаецца нямала гасцей, збіраюцца калектывы мастацкай самадзейнасці, фальклорна-этнаграфічныя

ансамблі, народныя хоры, прафесійныя артысты.

Паўсюдна ў рэспубліцы бытуюць аграрна-каляндарныя святы і абрады, прысвечаныя розным этапам сельскагаспадарчых работ: «першы выхад у поле» («першая баразна»), «першы сноп» (жытнікі), «свята ўраджаю» (дажынкi). Традыцыйны цыкл абрадаў, прысвечаных пачатку і заканчэнню палявых работ і сёння вельмі папулярны ў народзе.

Прыход вясны і пачатак палявых работ заўсёды з'яўляліся вельмі важнымі падзеямі ў жыцці земляробаў. Не выпадкова першы выхад у поле здаўна суправаджаўся ўрачыстым рытуалам, але з ім былі звязаны і розныя магiчныя дзеянні, павер'і. У савецкі час абрад першага выхаду ў поле атрымаў другое жыццё пад назвай «першая баразна». У сувязі з карэннымі пераўтварэннямі ў жыцці сучаснай вёскі змяніліся змест, сімваліка і аtryбутыка абрадаў, ён набыў грамадскае гучанне. Аднак асноўны сэнс гэтага мерапрыемства застаўся ранейшым — услаўленне працы і маці-зямлі, праверка гатоўнасці хлебарабаў да ворыва і сяўбы. Народныя сімвалы аtryбуты: хлеб-соль на ручніку, беларускае нацыянальнае адзенне, алегарычны персанажы Вясны, Зямлі, Вяснянак, Ураджаю, вянкi на галовах дзяўчат, карагоды — арганічна кампануюцца з сімвалікай, аtryбутыкай сённяшняга дня. Абавязковым элементам рытуалу сучаснага «свята першага выхаду ў поле» з'яўляецца выкананне ўдзельнікамі калектываў мастацкай самадзейнасці або фальклорна-этнаграфічных ансамбляў як народных беларускіх песень, так і твораў цяперашняга часу.

Заканчэнне пасяўной кампаніі ў многіх калгасах і саўгасах адзначаюць «святам вясны», а пачатак жніва — жакінамі. Але асабліва маляўнічымі і масавымі па-ранейшаму застаюцца дажынкi, якія святкуюць пасля ўборкі жыва. У некаторых вёсках гэты абрад носіць назву «свята ўраджаю». Аднак часам яно адбываецца і пазней, у пачатку кастрычніка, калі скончаны гады абрадаў, як ні ў якім іншым сельскагаспадарчым свеце, вельмі ўдала выкарыстоўваюцца традыцыйныя рысы. Яркае масавае тэатралізаванае прадстаўленне адбываецца па сутнасці, як і раней, з «завітаннем бародаў», пляценнем дажыначнага вянка, урачыстай пераноскай дажыначнага сна-

па з поля ў вёску, з народнымі жніўнымі песнямі і танцамі. Але ў савецкі час элементы дажыначнага абрадаў, калі адухаўлялі сілы прыроды, страцілі магiчны характар і сталі фрагментамі тэатралізаванага святочнага прадстаўлення. Дажыначны сноп жнеі ў нацыянальных касцюмах і вянках з кветак і калоссяў з жніўнымі песнямі ўручаюць кіраўніку гаспадаркі. Ён з падзякай прымае гэты сімвал багатага ўраджаю і ставіць на пачэснае месца. Пазней дажыначны сноп часта пераходзіць у экспазіцыю школьнага або калгаснага музея. Абавязковым элементам свята з'яўляецца таксама каравай, выпечаны з жыта новага ўраджаю. Удзел у свеце мясцовага фальклорна-этнаграфічнага ансамбля, алегарычных персанажаў Ураджаю, Лета, Восені, Дажджу надае ўрачыстасці маляўнічасць і эмацыянальнасць.

У рытуал сучасных дажынак уключаны і іншыя моманты, якія адпавядаюць зместу гэтага працоўнага свята: урачыстае ўшанаванне лепшых працоўнікаў, уручэнне ім узнагарод. Гэтыя навацы арганічна спалучаюцца з народнай традыцыяй павагі да працавітасці і майстарства.

Сёння працоўныя святы і абрады на Беларусі сталі неад'емнай часткай культурнага жыцця вёскі. У іх падрыхтоўцы і правядзенні немалую ролю адыгрываюць народныя таленты: спевакі, музыканты, якія звычайна ўдзельнічаюць у фальклорна-этнаграфічных калектывах, сямейных ансамблях. Толькі на Міншчыне летась існавала 52 сямейныя ансамблі і 142 фальклорныя калектывы. У Гродзенскай, Мінскай абласцях працуюць абрадавыя групы, якія даволі актыўна прапагандуюць традыцыйную народную творчасць. Яны паказваюць інсцэніроўкі народных свят, абрадаў, гульні (вясоркі і да т. п.).

Паспяховаму выкарыстанню этнаграфічнай спадчыны ў немалой ступені садзейнічаюць фестывалі народнай творчасці. Сёлета, у маі, у горадзе Заслаў адбылося цудоўнае свята народнай творчасці «Жывіца». Упершыню яно прайшло летась у Нясвіжы. Сёння культработнікі, вучоныя-этнографы, фалькларысты, этнаграфы мастацкай самадзейнасці многае робяць, каб творча выкарыстоўваліся лепшыя традыцыі. Ідзе далейшы пошук дасканалых форм правядзення вольнага часу жыхароў як горада, так і вёскі.

Ніна БУРАКОУСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: народнае свята Купалле, якое праводзілася сёлета ў горадзе Заслаўі, што недалёку ад Мінска; фальклорная група «Баранавіцкі суверен». Фота А. КАЛЯДЫ і аўтара.

творчасці, выкарыстанне яе рацыянальных рыс і разам з тым крытычнае асэнсаванне, адмаўленне рэлігійных, містычных перажыткаў мінулага ў сядомасці людзей — праграмныя палажэнні ў справе станаўлення сучаснай абраднасці. У артыкуле 27 Канстытуцыі СССР запісана: «Дзяржава клапаціцца аб ахове, павелічэнні і шырокім ужыванні духоўных каштоўнасцей для маральнага і эстэтычнага выхавання савецкіх людзей. У СССР усямерна заахоўваецца развіццё прафесійнага мастацтва і народнай мастацкай творчасці». Вядомы савецкі вучоны-этнограф акадэмік Ю. Брамлей адзначае, што новая абраднасць складае важны кампанент савецкага ладу жыцця.

Сёння ў быце беларускай вёскі ўжо трывала зацвердзіліся аграрна-каляндарныя, працоўныя, грамадскія і іншыя абрады, у якіх спалучаюцца традыцыйныя рысы з элементамі новага. Створаныя на падставе народных традыцый, яны напоўнены новым сучасным зместам, узбагачаны рытуаламі, сімваламі і аtryбутамі, блізкімі густам і патрабаванням савецкіх людзей.

У канцы лютага — пачатку сакавіка ў Беларусі шырока адзначаецца «свята зімы» (праводзіны зімы). У сельскай мясцовасці яно арганізуюцца як у раён-

3 НОВЫХ ВЕРШАЎ

Сяргей ГРАХОЎСКІ

ЗВЕЧАРЭЛА

Мы сустрэнемся з табою,
Калі сонца дагарыць,
Ты папросіш зверабою —
Замест чаю — заварыць.

Назбіранных летам зёлка
Я ў імбрычку завару,
Прыгадаю сіні зюлак
І ліпнёвую зару,

Тую, што з табой калісьці
Сустрэкалі мы ўдваіх
Пад дубовым росным лісцем
І на сцэжках баравых.

Мы з табой суніц шукалі,
А гублялі марна час,
І за вёскай Перакалле
Навальніца стрэла нас.

Пад сухім мурожным стогам
Мы гняздо сабе звiлі,

Хоць свяцейшыя за бога
Мы тады з табой былі.

Нечаканыя дарогі
Развялі з табою нас.
Страт на іх бывала многа,
Але іх закрэсліў час.

Стрэліся, разварушылі
Мы забытыя гады...
Шкода, што не саграшылі
Пад вясёлкаю тады.

Мы глядзім цяпер абое
На вячэрнюю зару.
Я і сёння зверабою
Замест чаю завару.

Казімір КАМЕЙША

МАЛЮНАК НАЧНОГА ДАЖДЖУ

Слухаю дождж.
Ён прыйшоў пад акно і

гамоніць,

Валачобнік стары.
...Серабрыста - халодныя коні,
Чуеш, мчацца з гары.

Капажом рассыпаюцца цуглі,
Сон клубкуе празрыстую ніць.
Як той коннік срабрысты

Над табою, гарцуе карнізі!

Ён грываста імчыцца
па ўспененых кронах,
Высякаючы іскры з лісця.
Абмываючы ўсё,

сам жа непакароны,
Над зямлёй ён зялёны
разгортвае сцяг.

Хай, як далеч,
і слова само пасвяжэе,
І куляецца ў конскае зрэнцы

Хай травіну з травінай
той дождж перажэніць,
Ну а сам хай пажэніцца з сонцам пасля.

Скача-скача мой конь па зямлі,

Рассыпаючы срэбныя

вухналі.

Анатоль ВЯЛЮГІН

НЯВЫКРЫКАНЫ КРЫК

Шумі, свяці, мой ясны ясень.
Жыццё люляла і ламала.
Я паўтару цяпер, як вязень:
жыцця ў жыцці мне мала.

Мала!
У тлуме стольнага папасу,
на скрызьяку віхур і станцый
багата я патраціў часу,
каб маладым урэшце стацца.

І пад зялёнай засняй лямпы
на белаце марозна строгай,
як лёд, ламае панцыр ямба
яшчэ не злоўленая стронга.

Туды, туды — дзе вечны
кляпот,
галін і крылаў скрызжавіны!

За трыснягом маторкі лопат...
Дажджом наліты след ласіны...

Вядома, сонна змоўчыць лета,
калі на пасвішчы ля статка
лізне зялёны ствол ракеты
даверлівае ласянятка.

А скалане душы як токам —
няўжо бяда абваліць неба
жудой у вусцях, у вытоках,
і ясны ясень згасне нема!

Крычу я ў свет, ад звад
аслеплы:
крыжовыя спусціце флагі,
каб мегатоннай смерці пекла
замураваць у саркафагі!

Наранку, з цёплага парога
працяткі ветрыкам азарту,
сядлаю зноў агонь-дарогу
юнацкім воклічам: у заўтра!

Жыццё — не метульгі пацеха.
Таптала. Славiла. Ламала.
Нявыкрыканы крык, як рэха:
жыцця ў жыцці мне мала!
Мала!

НАШ КАЛЯНДАР

ЯНКУ БРЫЛЮ — 70 ГАДОУ

леную немцамі айчыну, прападае ў беларускім лесе, што нашумела на ўвесь свет, адкуль у ліпені 1944 года выносіць яго ў родны Мінск...»

Вядомасць як празаік Янка Брыль набыў пасля вайны, хаця пісаць пачаў значна раней. У 1946 годзе выйшаў яго першы зборнік апавяданняў, у якіх ён расказваў пра жыццё заходнебеларускай вёскі, сваіх землякоў. У пачатку творчага шляху ён піша для дзяцей і пра дзяцей. Дзіцячая тэма адна з любімых для пісьменніка і да сённяшняга дня.

Прайшоўшы праз польмя другой сусветнай вайны, Янка Брыль не раз звяртаецца да яе ў сваёй творчасці. Ёй прысвечаны ў многім аўтабіяграфічны раман «Птушкі і гнёзды». У лесе галоўнага героя твора Алеся Руневіча — лес цэлага пакалення, якое перамагло фашызм, заваявала сваёй Радзіме свабоду і незалежнасць.

Асобае месца ў творчасці пісьменніка займае унікальная кніга, створаная разам з Алесем Адамовічам і Уладзімірам Калеснікам, «Я з вогненнай вёскі...». Падарожнічаючы ад вёскі да вёскі, яны запісалі расказы людзей, якіх палілі, забівалі, знішчалі фашысты. Цуд, выпадковасць выратавалі тых няшчасных, часам непапраўна пакаленчаных людзей. Яны жывуць ці жылі, як сведкі варварскага «новага парадку», які гітлераўцы спрабавалі ўсталяваць на нашай зямлі. Гэта кніга — заклік да

ўсіх людзей свету: памятайце пра мінулае, не дапусціце новага злачынства!

Творчасць Янкі Брыля, аднаго з самых таленавітых мастакоў слова, — яркая старонка ў беларускай і ва ўсёй савецкай літаратуры. За шчодры творчы век ім напісаны дзесяткі кніг, апавяданняў, аповесцей, раманаў, нарысаў, літаратурна-крытычных артыкулаў. У сучаснай беларускай літаратуры Янка Брыль з'яўляецца неперарывна дэманом майстра мнінцы, кароткага афарыстычнага расказу. «Жменя сонечных промяняў», «Вітражы» — цудоўныя вершы ў прозе, россып мудрых філасофскіх думак, назіранняў над жыццём, роздум над яго складанасцю і супярэчлівасцю.

Шырока вядомы Янка Брыль і як перакладчык з рускай, украінскай, польскай моў. Кнігі самога пісьменніка таксама перакладзены на многія мовы народаў нашай краіны і замежжы.

За поспехі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры Янку Брылю прысвоена званне народнага пісьменніка БССР. Ён лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа, узнагароджаны многімі ордэнамі і медалямі нашай краіны, а таксама медалямі братняй Польшчы.

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння пісьменнік узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў.

ЛЕНІНСКАЯ ТЭМА ДРАМАТУРГА МІХАІЛА ШАТРОВА

ПРАВА НА СВАЮ ГІСТОРЫЮ

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Міхаіл Шатроў — адзін са стваральнікаў драматургічнай Ленініяны. Значнымі вехамі савецкай мастацкай культуры сталі яго п'есы «Мем рэвалюцыі», «Шостае ліпеня», «Бальшавікі», «Сінія коні на чырвонай траве», «Так пераможам!», «Дыктатура сумлення», тэлевізійныя фільмы «Штрыхі да партрэта Леніна».

Нядаўна ў часопісе «Новый мир» апублікаваны яшчэ адзін твор Шатрова, прысвечаны гэтай тэме, які выклікаў вялікі інтарэс, — п'еса «Брэсцкі мір» [заклучаны ў выніку вялікіх, поўных драматызму намаганняў Леніна і яго саратнікаў па партыі, гэты мір, нягледзячы на цяжар яго ўмоў, вывёў Расію з першай сусветнай вайны і даў перадышку, такую неабходную маладой Савецкай дзяржаве].

Прапануем інтэрв'ю Міхаіла ШАТРОВА.

— Пад тэкстам вашай п'есы, апублікаванай у «Новом мире», стацьця даты: 1962—1987. Што, вы працавалі над ёю чвэрць стагоддзя?

— Не, «Брэсцкі мір» — мая першая п'еса пра Леніна, напісаная ў 1962 годзе. Тады апублікаваць, паставіць яе не ўдалося. Аляксандр Твардоўскі, які быў галоўным рэдактарам часопіса, меў намер надрукаваць яе ў «Новом мире» ў 1969-м, ён сам выбраў гэтую рэч, але тады яна не з'явілася. Таму мне вельмі дарагая цяперашняя публікацыя. Гэта новая рэдакцыя п'есы, але перапрацавана ў асноўным «касметычныя». Па сутнасці — тая ж самая работа 1962 года. Пачатак сцэнічнага яе лёсу будзе звязаны з маскоўскім Тэатрам імя Вахтангава, з рэжысёрам Робертам Стурэа і акцёрам Міхаілам Ульянавым у галоўнай ролі — прэм'ера рыхтуецца да 70-годдзя Кастрычніка.

— Вы назвалі «Брэсцкі мір» першай п'есай пра Леніна. А як жа «Мем рэвалюцыі», напісаная раней?

— «Брэсцкі мір» — першы з маіх сур'ёзных зваротаў да ленінскай тэмы, першая дакументальная драма. Да гэтага я размаўляў на «не сваёй» мове. «Мем рэвалюцыі» — «палёт фантазіі», якая іншы скачок, у іншае вымярэнне. Гэта вынік XX з'езда партыі, вынік таго, што партыя вярнула з небыцця многа ленінскіх дакументаў, ленінскіх работ, стэнаграмы пасаджэнняў ЦК, пратаколы з'ездаў. Вярнуліся і людзі, якія ведалі Леніна. Я сустракаўся з многімі з іх.

Прачыў у дакумент, у ісціну, прадвызначаны XX з'ездам партыі, паставіў новыя задачы і перад мастакамі.

— Ленінскай тэмай займаліся і да вас...

— Так. Мы па праву ганарымся поспехамі савецкіх мастакоў у справе стварэння Ленініяны. Аб Леніне пісалі Пагодзін, Каплер, Юткевіч, Габрыловіч і іншыя. Вельмі многаму я ў іх навучыўся. Але вучыцца і працягваць — зусім не значыць паўтараць сказанае даслоўна. Ці ёсць у тым, што я зрабіў, элемент адмаўлення зробленага папярэднімі мастакамі? Сапраўды ёсць. Але гэта адмаўленне звязана не з сутнасцю, а толькі з тым, што прыўнёс час у іх творы. Кожны з іх працаваў сумленна; з іх работ спрабавалі стварыць кананізаваны вобраз Леніна. Я адмаўляў толькі тое, што, мне здавалася, немагчыма браць у будучыню. Немагчыма — ведаючы, як на самай справе было ў гісторыі, — ісціна ў штучныя пабудовы сюжэтаў. Ілжы не павінна быць месца ў будучыні, як і элементам кананізацыі, у сутнасці культываваным.

У рабоце «Дзяржава і рэвалюцыя» Ленін пісаў, што палітычных дзеячаў з часам спрабуюць ператварыць у ікону. Спробы ператварыць вялікі вобраз у ікону былі прадыхтаваны не інтарэсамі сацыялізму, а пабочнымі акалічнасцямі. Як

горка адчуваць няпраўду ў гэтым вялікім вобразе!..

— У чым, на ваш погляд, актуальнасць звароту да сапраўднай гісторыі Савецкай дзяржавы?

— Усе мы, хто піша пра Леніна, шукаем адказы на пытанні сённяшняга дня там, у нашай гісторыі. Я спрабую зразумець сённяшні стан грамадства, адказаць на сённяшняе пытанні, вывучаючы палітычную, ідэйную, грамадскую барацьбу пачатку стагоддзя, таму што імяна там бачу радаслоўную многіх цяперашніх канфліктаў. Каб зразумець тое, што адбываецца, мне патрэбны Ленін, патрэбна партыя, увесь яе вопыт, які нас узбройвае. А калі пазбаўляюць яе вопыту — раззбройваюць!

Удумайцеся: наша маладое пакаленне, ды і не толькі яно, фактычна пазбаўлена вопыту грамадскай барацьбы. Таму што гісторыя выкладалася ім не як жывы канцэнтраваны вопыт партыі, а як набор догмаў. І яшчэ: у кожным копіраваўным выпадку побач з Леніным дзейнічала, рабіла ўчынікі канкрэтная гістарычная асоба. Каб асэнсаваць увесь працэс барацьбы, трэба ведаць і называць канкрэтыя асобы. А не ўносіць у спіс дзеючых асоб: 1-шы нарком, 2-гі нарком, 3-ці нарком — як вымушалі рабіць мяне. І ўзнікала перада мной дылема: згаджацца дзеля выратавання галоўнага ці не? У «Так пераможам!» згадзіўся. У «Брэсцкім міры» адмовіўся і заплаціў за гэта 25-гадовым знаходжаннем п'есы ў шэфлядзе стала. І не шкадую. Шчаслівы, што дажыў да XXVII з'езда КПСС, да закліку партыі: «Скончыць з безаблічнай гісторыяй!»

Толькі дакладна ўжо ўзровень воблік эпохі дазваляе мастаку намеціць контуры ленінскага вобраза. Каб раскрыць яго мнагаграннасць, непаўторную своеасаблівасць, неабходна перадаць усю складанасць вастрыні ідэйна-канфліктных сітуацый, намалюваць дзеячаў рэвалюцыі такімі, якімі яны былі ў паказваемым момант, у адпаведнасці з той роляй, якую яны адыгрывалі ў гісторыі, з той пазіцыяй, якую яны тады займалі. З асаблівай відавочнасцю прадставіць сапраўдны маштаб асобы Леніна можна, паказаўшы яго вострую драматычную барацьбу з разумнымі, сур'ёзнымі і таму небяспечнымі праціўнікамі, у тым ліку ўнутры партыі, а не з кардоннымі фігурамі, перамога над якімі не ўзвышае пераможцу.

Вельмі патрэбны сёння праўдзівы летапіс, асэнсаванне нашых перамог і паражэнняў — і юнаку, які ўступае ў жыццё, і сталаму чалавеку! Народ мае права на сваю гісторыю — гэта бясспрэчна.

Тое, што адбылося ў нас у краіне ў 1985 годзе, спела ўнутры грамадства. Людзі, якія прывялі краіну да красавіцкага Пленума і сёння праводзяць перабудову, былі заўсёды і заўсёды ведалі, што народу патрэбны вопыт Леніна, вопыт партыі, а не яго сурагат.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Юбілейная выстаўка твораў вядомага беларускага мастака Анатоля Тычыны, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння, адкрылася ў мінскім Палацы мастацтва, на вялікі жаль, без яго ўдзелу. Ён не дажыў усяго некалькі месяцаў: 22 снежня 1986 года перастала біцца сэрца мастака.

На выстаўку прыйшло шмат яго калег — графікі, жывапісцы, скульптары, а таксама вучні школ, студэнцкая моладзь, родныя і блізкія мастака. Іх аб'ядноўвае глыбокая павага да Анатоля Тычыны не толькі як да таленавітага творцы, але і як да цудоўнага, надзвычай абаяльнага чалавека. Госці спыняюцца ля каляровых лінагравюр і абменьваюцца думкамі. У графічных аркушах «У разбураным горадзе», «У Дзень Перамогі», «Увечары», «Аднаўленне Мінска», «Парад танкістаў» іх захапляе тонкае адчуванне аўтарам подыху часу, гістарычнага лёсу свайго народа.

Мінск старадаўні і новы. Для Анатоля Тычыны ён заўжды служыў невычарпальнай крыніцай натхнення. Мастака вабілі старажытныя яго куточки. На акварэльным малюнку А. Тычыны помнік дойлідства часоў барока — былы касцёл бернардынак у Мінску. Вобразнасцю і цэльнасцю ўражае лінагравюра «Мінску — 900 гадоў», якая ўдала раскрывае яго паступальны гістарычны рух у адметных архітэктурных збудаваннях.

Разам з тым мастак шмат увагі ўдзяліў і сучаснаму гораду, стварыўшы серыю работ, што сталі працягам графічнага летапісу Мінска, які Анатоль Тычына пачаў ствараць яшчэ ў дваццатыя гады. Мастак часта вандраваў па Беларусі. Так

нарадзіліся яго графічныя аркушы «На Палессі», «Спаў лесу», «Старыя млыны», «Вясна», «Восень», «Зіма», «У Брэсцкім порце», «У затоцы», «Пост бакеншыка», «Калгасныя даяркі», «Ветраны дзень».

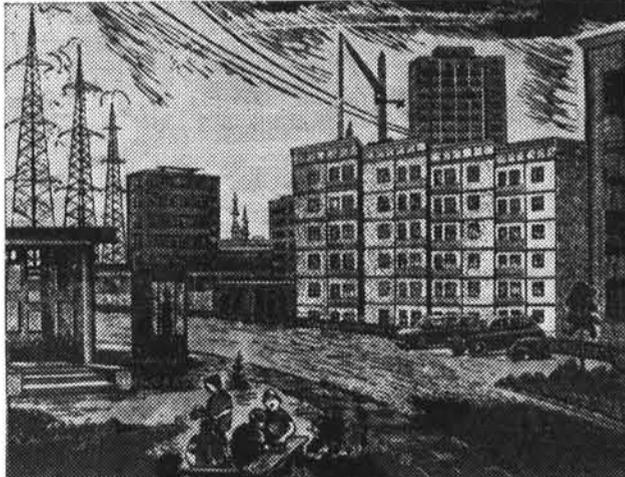
Цікава нагадаць, што Анатоля Тычыну доўгі час звязвалі прыязныя адносіны з Янкам Купалам. У 30-я гады яны разам былі ў творчай вандроўцы на Палессі. Якраз тады Беларускае выдавецтва рыхтавала да друку паэму Янкі Купалы «Над ракой Арэсай», а Анатоль Тычына рабіў да гэтага выдання ілюстрацыі. Пазней, калі была выдана Заходняя Беларусь, у 1940 годзе яны з паэтам наведвалі Нясвіж, Ліду і Бела-сток.

Экспанаты юбілейнай мастацкай выстаўкі сведчаць пра значны ўклад Анатоля Тычыны ў станаўленне і развіццё беларускай савецкай кніжнай графікі. Яшчэ ў даваенныя гады ім былі аформлены вокладкі да кніг Янкі Купалы, Змітрака Бядулі, Янкі Маўра, Алеся Гурло, Уладзіміра Дубоўкі, Алеся Дудара, Міхася Лынькова, Юрка Гаўрука, Язэпа Пушчы, Міхася Чарота, Алеся Якімовіча і многіх іншых беларускіх пісьменнікаў.

Ярка раскрыўся талент Анатоля Тычыны ў працы над ілюстрацыямі да дзіцячых кніг. Шырокую вядомасць набыў Анатоль Тычына і як майстар эклібрыса. Ён аўтар амаль сотні кніжных знакаў, лепшыя з якіх таксама можна ўбачыць на юбілейнай выстаўцы.

Леў МІРАЧЫЦКІ.

НА ЗДЫМКАХ: работы М. ТЫЧЫНЫ «Калы» і «Мінск. Усход-1, Усход-2».

ЧАЛАВЕК, ЯКІ ЖЫВЕ ПРЫГОЖА

НЕЗВЫЧАЙНАЕ СА ЗВЫКЛАГА

Асабіста мяне вельмі стамляе выгляд сучасных кватэр, падобных адна да адной, як блізняты. Прызнаюся, я не ўмею змагацца са стэрэатыпам і не магу арыгінальна абсталяваць свой дом.

На мой погляд, арыгінальнасць абсталявання не залежыць ад роду дзейнасці гаспадара. Нядаўна я пазнаёмілася з чалавекам, чья прафесія не мае ніякіх адносін да мастацтва, але ў чый дом заходзіш, як у своеасаблівы музей. Яшчэ ў прыходжай адчуваеш цудоўны густ гаспадыні. На сценах, абшляваных драўлянымі брусочкамі, — ікебана, пано з макраме. У пакоі многа карцін, вырабаў з саломкі. Але гэта далёка не ўсе работы Раісы Маргуновай — большую частку яна падарыла сваім сябрам, таварышам па службе, дачцэ.

Многія яе работы зроблены з пуху. Так-так, з таго самага пуху таполі, які ў пачатку лета заваяў мяце па вуліцы. «Пастайшычкамі» матэрыялу таксама з'яўляюцца іншыя расліны: платан, асот, падбел, чарот, рагоз.

Раіса Яфімаўна выбірае самыя розныя тэмы для сваіх работ: у яе ёсць партрэты дачкі і ўнука, выявы жывёл і, вядома ж, многа кветак. Нядаўна яна зрабіла карціну «У космасе»: ракета пакідае Зямлю і імкнецца ў бясконцы прастору.

Калі я спытала ў Раісы Яфімаўны, якая тэхналогія атрымання адлюстравання з пуху на паперы, яна нават здзівілася: «Вельмі проста. Бярэш пух і сцелеш яго па аксамітавай па-

перы. Ніякіх талентаў тут не трэба, больш працуй — і ўсё атрымаецца». (Я паспрабавала некалькі разоў — не атрымалася. Мусіць, аднаго старання мала).

Усе свае карціны Раіса Яфімаўна стварыла за вельмі кароткі час — усяго за чатыры гады, хаця яна вельмі заняты чалавек. Акрамя работы, шмат часу прысвячае сваім маленькім унукам: Дзіяне і Сашу.

Мабыць, гэта адбылося з-за таго, што Раіса Яфімаўна вельмі адданая свайму захопленню (яна сама называе яго «маё хобі»), таму заўсёды можа выкраіць для яго час. А калі ніхто і нішто ёй не перашкаджае, яна можа цэлы дзень праводзіць над якой-небудзь са сваіх карцін, забываючы аб адпачынку і ядзе.

Раіса Маргуновай пашанцавала: яна магла б ніколі не даведацца, што існуюць карціны з пуху, калі б аднойчы не пеехала адпачываць у Міргорад. Убачыўшы там на выстаўцы незвычайныя карціны, зробленыя з простага пуху, Раіса Яфімаўна была ўражана. Яна па некалькі разоў на дзень прыходзіла на выстаўку, дзе, нарэшце, пазнаёмілася з аўтарам. Ата Шаўчэнка стала настаўніцай Маргуновай у гэтай справе. Вярнуўшыся з санаторыя, яна не магла дачакацца таго часу, калі на вуліцы нарэшце з'явіцца тапаліны пух.

Нядаўна Раіса Маргунова ўдзельнічала ў выстаўцы «Прырода і фантазія», якая праходзіла ў Мінску, у жніўні яе лепшыя работы будуць прад-

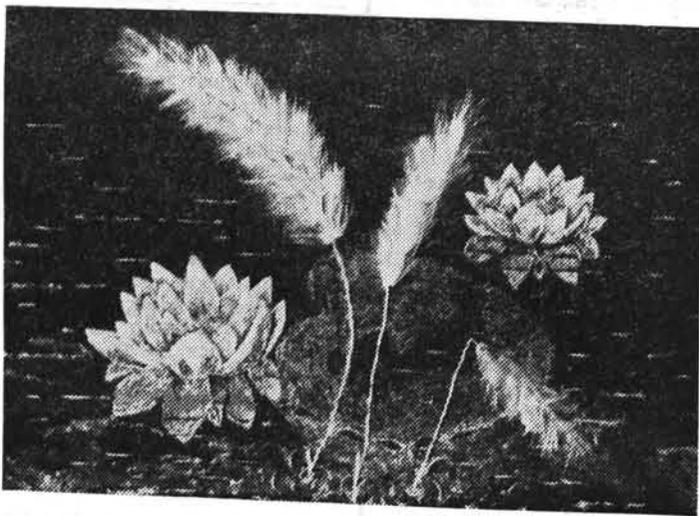

стаўлены ў Маскве. Яна паказвала мне дыпламы, атрыманыя на розных выстаўках за свае карціны, ікебану. Адна з работ пабывала за мяжой — на выстаўцы ў Патсдаме ў ГДР і заняла там першае месца. Гэта беларускі герб з саломкі. Цяпер ён упрыгожвае адну з бібліятэк Мінска.

Напаследак хачу прывесці дэвіз, якім кіруецца Раіса Маргунова: «Чалавек павінен займацца мастацтвам не дзеля славы, а дзеля радасці».

Вольга ТАМАШЭУСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: Раіса МАРГУНОВА; работы самадзейнай мастачкі «Наташа» і «Лілія».

СПОРТ

Ізноў увага аматараў спорту прыкавана да сталіцы Беларусі. Тут стартаваў XIII чэмпіянат свету па міжнародных шашках сярод жанчын. Барацьбу павялі чатырнаццаць удзельніц. На думку спецыялістаў, галоўная барацьба разгорнецца паміж савецкімі і галандскімі шашысткамі. Нагадаем, што ад нашай краіны выступаюць мінчанкі Зоя Садоўская (цяперашняя чэмпіёнка свету), Алена Альтшуль, Таццяна Цяцерына (Ніжні Тагіл), Ніна Янкоўская (Кіеў), Вольга Левіна (Харкаў).

Усё больш упэўнена выступаюць на спаборніцтвах і беларускія шахматысткі. Нядаўна, напрыклад, завяршылася першыноство свету па шахматах сярод юніёраў на Філіпінах. Мінчанка Алена Заяц заняла там другое месца. А першае таксама ў прадстаўніцы СССР Камілы Багінаскайтэ.

Добра вядома ў нашай краіне і за яе межамі белару-

ская школа лучнікаў. Прычым, у рэспубліцы кляпоцяцца пра рэзервы ў гэтым відзе спорту. Вось апошняе пацвярджэнне гэтаму. Адначасова праходзілі міжнародныя спаборніцтва па стральбе з лука ў Пекіне і Улан-Батары. Юная беларуская спартсменка Н. Пыцель у Манголіі перамагла на трох дыстанцыях. У КНР вызначылася В. Забугіна, якая ўзнагароджана бронзавым медалём.

Нельга не адзначыць поспех савецкіх стралкоў на першыностве свету ў Хельсінкі. Зборная краіны заваявала тут найбольшую колькасць вышэйшых узнагарод. Некалькі першых месцаў (асабістых і камандных) на ліку Ігара Басінскага з Гродна і мінчаніна Сяргея Мартынава.

Права абараняць гонар нашай краіны па тэнісу на міжнародных спаборніцтвах, якія прайшлі на Мальце, было прадастаўлена беларускім спартсменам. І выступілі яны вельмі добра. Усе выйшлі ў фіналы. Нагадаем імяны пераможцаў і прызёраў: Эла Шынкаренко, Наталля Анісімава, Аляксандр Дземідзенка і Сяргей Скакун

Яшчэ адны міжнародныя спаборніцтва прынеслі поспех беларускім спартсменам. Першае і другое месца заняла парашутыстка Алена Ярмольчык у Балгарыі. Пераможца стала і яе сяброўка па камандзе зборнай СССР Галіна Раковіч.

У разгары лёгкаатлетычнага сезона. Нямаю прыемных хвілін прынес ён беларускім спартсменам. На міжнародных і ўсесаюзных спаборніцтвах пераможцамі сталі Таццяна Шыкаленка, Валянціна Цыбульская, Віталь Сачык і многія іншыя. Але ўсё больш і больш паступае паведамленняў аб зіміх відах спорту. Рыхтуецца зборная каманда хакеістаў СССР, якая хутка паедзе за акіяна на розыгрыш прыза «Кубак Канады». Да трэніровак прыступілі і хакеісты мінскага «Дынама». Ужо першыя гульні на прыз часопіса «Пограничник», дзе беларускія хакеісты згулялі ўнічыю з маскоўскім «Дынама» і выйгралі ў харкаўчан, пацвярджаюць самыя сур'ёзныя намеры нашых спартсменаў на будучы чэмпіянат СССР.

ПАЛЫНОВАЯ РОСТАНЬ

Словы Н. ГІЛЕВІЧА

Музыка Э. ЗАРЫЦКАГА

Moderato

Знаю: мне не вяртацца
Гэтым шляхам ніколі —
На апошнюю ростань,
На спатканне з былым.
Белай стужкай дарога
Раскацілася ў полі —
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.
Ад запозненай мары,
Ад шчаслівай трылогі
Мне на век застаецца
Сумна-горкі ўспамін.
Сонцам плавіцца далеч,
Дзень сямлеў ад знямогі,
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.
Заўтра недзе далёка
Ты ўсмінешся міжволі:
Неба ніжэй не стала,
Свет не здаўся малым...
А мая мне дарога —
Белай стужкай у полі,
А па ўзбоччы дарогі —
Толькі шызы палын.

ХУТКАЯ «ЧАРАПАШКА»

Лёгкасць у кіраванні, хуткасць да 50 кіламетраў у гадзіну, магчымасць схавацца ў непагадзь, узяць у дальнюю дарогу немалы груз — такі далёка не поўны пералік вартасцей «Чарапашкі». Так сціпла назвалі арыгінальны па канструкцыі велаламбиль работнікі Мінскага аўтазавада на чале з інжынерамі-даследчыкамі В. Жучковым і Л. Лявіцкім.

Навінка атрымала высокую ацэнку спецыялістаў на ВДНГ СССР, выклікала вялікую цікавасць у Шаўляі на нядаўнім Усесаюзным велафестывалі.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.